

**FRI
ESM
USE
UM**

**Aankoop- en presentatiebeleid
moderne en hedendaagse kunst
2014 - 2015**

Omslagafbeelding:

Ad van Denderen

Ras ad Din al Bahr, 2005 (detail)

Foto

Aankoop met gelden van het Mondriaan Fonds, 2012

inhoudsopgave

Inleiding	4
1 Nieuw gebouw, nieuw beleid	6
2 Positionering van de collectie	8
2.1 Collectiethema's	8
2.2 Verzamelbeleid in relatie tot de collectie Nederland	9
3 Opdrachtgeverschap	12
3.1 John Bock	12
3.2 Elke Uitentuis en Wouter Osterholt	14
3.3 Joost Swarte	14
3.4 Claudy Jongstra	15
3.5 Jelle Post	15
3.6 Machiel Braaksma	16
3.7 Wynolt Visser	16
3.8 Nynke Rixt Jukema	16
3.9 Andere opdrachten	16
4 Zichtbaar maken van de collectie	19
4.1 Exposities	19
4.2 Doelgroepen	22
4.3 Samenwerkingsverbanden	23
5 Bijlagen	25
5.1 Geschiedenis van de collectie moderne en hedendaagse kunst	25
5.2 Geschiedenis collectiethema's portret en landschap	26
5.3 Beschrijving Portretcollectie	28
5.4 Beschrijving Landschapscollectie	30
5.5 Friese kunst	31
5.6 Moderne grafiek	35
5.7 Tentoonstellingen moderne en hedendaagse kunst 2013	36
5.8 Aanwinsten moderne en hedendaagse kunst 2013	37

inleiding

Dit beleidstuk formuleert ons aankoop- en presentatiebeleid moderne en hedendaagse kunst voor de jaren 2014 en 2015. Het staat niet op zichzelf, maar is een voortzetting van het beleid in 2013, dat op zijn beurt gegrondvest is op eerder aankoopbeleid. Onze lopende beleidsperiode reikt tot en met 2016. Kleine aanpassingen tot 2016 zijn mogelijk.

In september 2013 is het nieuwe Fries Museum geopend. Onze nieuwe missie en doelstellingen krijgen concreet gestalte. Hoofdstuk 1 gaat over onze missie, het beleid en het gebouw.

Het beleid is erop gericht dat de in vele jaren opgebouwde eigen collectie hedendaagse kunst relevant is en blijft. Voor de Collectie Nederland betekent ons nieuwe beleid dat wij vanuit onze eigen unieke positie een bijdrage leveren aan het grotere geheel, in de vorm van hoogwaardige kunst met een universele betekenis. De positionering van onze collectie, mede in relatie tot de collectie Nederland wordt toegelicht in hoofdstuk 2.

De belangrijkste beleidsverandering in het licht van onze nieuwe missie is dat wij in het nieuwe gebouw opdrachten geven aan kunstenaars, opdrachten die aansluiten bij maatschappelijke thema's die wij ter discussie stellen. Deze eerder aangekondigde beleidslijn heeft concreet gestalte gekregen in 2013. De uitwerking van ons opdrachtgeverschap is te vinden in hoofdstuk 3.

De startprogrammering bij de opening van het nieuwe gebouw is de weerslag van het beleid dat in hoofdstuk 1 geschetst wordt. We zijn trots op het resultaat. Als enige noordelijke museum vervullen wij op een meer autonome manier een podiumfunctie voor hedendaagse kunst. Het publiek wordt zo goed mogelijk betrokken bij de collectie hedendaagse kunst. Daarom presenteren we die binnen en

buiten de muren en digitaal. Over al deze aspecten van het zichtbaar maken van de collectie gaat hoofdstuk 4.

Dit beleidstuk bevat acht bijlagen, die extra informatie bieden voor de subsidieaanvraag. De samenhang van de bijlagen is als volgt:

Bijlagen 1 en 2 geven de geschiedenis en uitgangspunten van de collectie moderne en hedendaagse kunst.

Bijlagen 3 tot en met 6 geven de collectiebeschrijving van de thema's *portret*, *landschap*, *Friese kunst* en *moderne grafiek*. Voor de twee laatstgenoemde collectieonderdelen ontvangt het museum financiële bijdragen van de Provincie Friesland en het fonds Knecht-Drenth.

De bijlagen 7 en 8 bevatten recente lijsten van respectievelijk tentoonstellingen en aanwinsten.

Op kleurenpagina's is een selectie van kunstwerken opgenomen die het Fries Museum in de lopende beleidsperiode heeft aangekocht.

Het nieuwe Fries Museum is op 13 september 2013 geopend door Hare Majesteit Koningin Máxima. Het museum is een bruisende plek in het hart van Leeuwarden, met tentoonstellingen, activiteiten, evenementen, een winkel en een café met een fraai terras.

Publiek op het plein voor de opening van het museum, 13 september 2013. Foto Laurens Aaij

1

nieuw gebouw, nieuw beleid

In dit inspirerende gebouw worden de verhalen over kunst, cultuur en geschiedenis van Friesland tot leven gebracht, vinden ontmoetingen plaats en staan belangrijke thema's voor Friesland op het programma. Het gebouw biedt tevens een podium voor nieuwe ontwikkelingen in de kunst. De functies van het Fries Museum worden nog versterkt door de aanwezigheid van het Centrum voor Film in Friesland en het Fries Verzetsmuseum. Cultuur komt door al deze veranderingen dicht bij het leven van alledag te staan. De openbare ruimte begint al in de hal. Ook 's avonds is deze toegankelijk voor publiek, omdat het Filmhuis onder hetzelfde dak zit.

Het ontwerp van Hubert-Jan Henket in samenwerking met Bonnema Architecten is stoer en open, met onder meer een grote centrale hal, dertig museumzalen, een activiteitenruimte en een theaterzaal. Kenmerkende elementen van het gebouw zijn het reusachtige dak en de transparante en uitnodigende gevel.

Missie: inspireren en vertellen

Het Fries Museum inspireert Friezen en niet-Friezen door de kunst, cultuur en geschiedenis van en in Friesland te laten leven. Met deze missie willen wij een actieve rol spelen in de samenleving.

Onze kernwaarden zijn *dynamisch* en *betrokken*. We brengen onderwerpen dicht bij de bezoeker door de mens centraal te stellen, een emotie als uitgangspunt te nemen, of door parallellen te trekken met actuele gebeurtenissen. We belichten meerdere waarheden door in onze presentaties onderwerpen vanuit verschillende kanten te laten zien en ruimte te geven aan de eigen mening en inbreng van de bezoeker. We grijpen de kansen van ons gebouw door onze collecties op verrassende manieren zichtbaar te maken, ze te mengen en cross-mediaal te presenteren.

Deze koers is een logisch vervolg op het voorgaande beleid. Het is een keuze die aansluit bij de veranderende maatschappij, de wensen van het publiek en de kunstenaarspraktijk. Hij gaat uit van gezamenlijkheid. De visie van het Fries Museum komt voort uit de aard van zijn collectie. Omgekeerd wordt de collectie ook bepaald door de visie van het museum. Ons beleid is zichtbaar in de startprogrammering van het nieuwe gebouw.

Friese cultuur, identiteit en ruimte

De museumcollectie gaat over de Friezen en over Friesland. De Friese cultuur wordt belangrijk gevonden in Friesland. Onze collecties vertegenwoordigen de materiële cultuur. Wij kunnen daar veel aspecten van laten zien, zoals de strijd tegen het water, de handelsnetwerken, de hofcultuur, het negentiende-eeuwse zoeken naar (de typisch Friese) identiteit en de plek van Friesland in de wereld. De schilderijen van Gerrit Benner, het zwaard van Grutte Pier en de film *De Overval*: de voorwerpen uit onze collectie vertellen samen het verhaal van Friesland.

Om richting te geven aan het omgaan met onze rijke collectie hebben wij twee overkoepelende collectiethema's ingevoerd, namelijk *Friezen en de wereld* en *Het platteland en de Elf Steden*.

Pijlers voor het verzamelen van hedendaagse kunst zijn voor ons de thema's *visies op identiteit* en *beleving van ruimte*. De thema's zijn onderdeel en verbijzonderingen van de twee hiervóór genoemde overkoepelende collectiethema's. Ze zijn ingegeven door onze historische collectie en doordat deze thema's een rol spelen binnen de actuele kunst.

Een substantieel deel van onze aanwinsten hedendaagse kunst verwerven wij door het geven van *opdrachten* aan kunstenaars. Daardoor ontstaat werk dat uniek is in Nederland:

De eerste bezoekers in het zojuist geopende gebouw, 13 september 2013. Foto Laurens Aaij

ingebod in de Friese context, nieuw en prikkelend, maar met bovenregionale betekenis. Hier stippen wij het opdrachtgeverschap even aan, maar in hoofdstuk 3 gaan we dieper in op het belang van opdrachten voor ons museum en beschrijven we onze lopende opdrachten.

De museumcollectie blijft onze inspiratiebron. Wij zijn immers bekend door de bodemschatten uit de Friese terpen, de historische modecollectie, de nalatenschap van Mata Hari, het fameuze Friese zilver en de aansprekende verzamelingen moderne en hedendaagse kunst. Deze laten we echter niet meer zien als zelfstandige en geïsoleerde collecties, maar plaatsen we telkens weer in de context van de verhalen die we vertellen.

Sterker dan voorheen vervullen wij een *podiumfunctie*. We laten nieuwe ontwikkelingen in de hedendaagse kunst zien en plaatsen die in de context van het verhaal over Friesland. Daarbij kiezen we voor onderwerpen die actueel zijn, of vanuit onverwachte hoek een nieuwe kijk bieden op vraagstukken die voor Friesland belangrijk zijn. Ook zijn we een plek voor initiatieven van anderen.

We gaan daarbij middenin de samenleving staan en brengen

de onderwerpen dicht bij onze bezoeker. Dit doen we door de mens centraal te stellen, parallellen te trekken met actuele gebeurtenissen en door onderwerpen van verschillende kanten te belichten. Met volop ruimte voor de eigen mening en inbreng van bezoekers. We werken daarbij nauw samen met partners en andere partijen in voor het museum relevante netwerken. En we zijn buiten het museum actief. Zowel fysiek als digitaal zoeken we de bezoeker op.

Het Fries Museum gaat zich dankzij het nieuwe beleid sterker onderscheiden van andere musea en verzamelingen.

positionering van de collectie

Het Fries Museum neemt een bijzondere plaats in binnen het Nederlandse museumbestel. We maken keuzes vanuit de bijzondere Friese geschiedenis, de kunst en cultuur die hier een rol spelen en die hier sinds de negentiende eeuw zijn verzameld en het geografische gebied waarin we ons bevinden. De specifieke collectiethema's en -onderwerpen die voortvloeien uit ons beleid worden uiteengezet in dit hoofdstuk. Ook is te lezen hoe de collectie hedendaagse kunst van het Fries Museum zich verhoudt tot die van musea in (noord) Nederland.

2.1 Collectiethema's

Het museum bezit een brede en samenhangende collectie materieel erfgoed, bestaande uit kunst, cultuur en geschiedenis van Friesland. Wij zien als onze taak het materieel erfgoed van Friesland te bewaren, te ontsluiten en te tonen, zodat het publiek het beter begrijpt, erdoor geïnspireerd wordt en de overstijgende betekenis ervan inziet. Expertise ervaren wij van wezenlijk belang om vakinhoudelijke diepgang te bereiken én goede kwaliteit te garanderen.

Om richting te geven aan acquisitie, programmering, digitalisering en onderzoek onderscheiden we twee overkoepelende collectiethema's. Belangrijke criteria bij het bepalen van de collectiethema's zijn: relevantie in de huidige tijd, toekomstbestendigheid en universele waarde.

De thema's zijn:

- Friezen en de wereld
- Het Friese platteland en de Elf Steden

Het thema 'Friezen en de wereld' gaat over deze bijzondere en eigenzinnige provincie en vooral ook over haar verbanden met de omgeving. De geschiedenis en de cultuur van Friesland zijn bepaald door een constante wisselwerking met anderen, bijvoorbeeld in de terpentijd en in de 17de eeuw. En dan is er de al twee eeuwen durende zoektocht naar de Friese

identiteit, met de Friese tradities en de Friese taal. Hinde-loopen is daarvan een belangrijk voorbeeld.

Het thema 'Het Friese platteland en de Elf steden' geeft inhoud aan de grote verscheidenheid aan landschappen en aan de hechte verbondenheid van de inwoners met het land en de steden. Het gaat ook over belangrijke vraagstukken als bevolkingskrimp op het platteland, bescherming tegen het water, krimp van het landbouwareaal ten gunste van industrieën en andere economische activiteiten, nieuwbouw in historische gebieden, milieu en duurzaamheid.

De thema's zijn een belangrijk hulpmiddel, maar geen keurslijf. Onze curatoren bekijken de verschillende collectieonderdelen met een overstijgende blik. Dit leidt tot diverse dwarsverbanden, zoals de vermenging van historische en hedendaagse collectieonderdelen. Dit is bijvoorbeeld te zien in de presentaties *Ferhaal van Fryslân* en *Horizonnen*.

Voor het verzamelen van hedendaagse kunst onderscheiden we twee thema's. Het zijn specificaties van de twee hiervóór genoemde overkoepelende collectiethema's.

Dit zijn:

- Visies op identiteit
- Beleving van ruimte

Het historisch werk in onze collectie omvat veel *portretten*. In onze huidige visie is niet het portret op zich interessant, maar wel de wijze waarop wij in een snel veranderende samenleving omgaan met een complex begrip als identiteit. Juist dat vraagstuk is relevant in Friesland, waar een sterke identiteit wordt gevoeld.

Identiteit is tastbaar in de taal en in tal van Friese tradities. Het vraagstuk van identiteit komt in het Fries Museum zowel concreet als in abstracte en onderzoekende zin aan bod. Het hedendaagse portret is zo nauw verweven geraakt met

de diverse noties van het begrip identiteit, dat beide niet meer te scheiden zijn. Kunstenaars becommentariëren de maakbaarheid van de mens op zowel psychisch als fysiek niveau. In de meest recente portretten is aandacht voor het cultureel geworteld zijn.

Landschapsschilderkunst domineerde in de Friese kunst van de twintigste eeuw. In de huidige samenleving gaat het veel meer om de beleving van ruimte, die ook steden en cultuurlandschappen omvat.

Een aankoop die beide thema's in zich verenigt, is het werk 'Scan' (2011) van Imogen Stidworthy (Londen, 1963). Haar werk gaat over plaatsbepaling waaruit af te leiden is wie we zijn en waar we zijn. Haar belangrijkste instrument hierbij is geluid, taal of dialect. Door iemands dialect kunnen we bijvoorbeeld bepalen waar iemand vandaan komt. De taal maakt deel uit van iemands identiteit.

In de hedendaagse kunst zijn de klassieke genres landschap en portret herontdekt door jonge kunstenaars. Vanuit hun autonome kunstenaarschap geven zij aan de genres inhoudelijke verdieping. Dat resulteert in uiteenlopend werk waarin de ene kunstenaar constateert dat de omgeving 'daar' steeds meer gaat lijken op de omgeving 'hier' en de andere kunstenaar juist de specifieke of exotische kenmerken gebruikt in zijn of haar werk.

Met de hedendaagse interpretatie van de thema's behouden beide verzamelrichtlijnen hun relevantie voor het museum. De geschiedenis van de collectie, de thema's en de beschrijving van de portret- en landschapscollectie zijn opgenomen in de bijlagen 1 tot en met 4.

Acquisitie hedendaagse kunst

Volgens de beleidslijnen 'Visies op identiteit' en 'Beleving van ruimte en omgeving' doen we kunstankopen. Daarbij streven we naar een universele invulling voor Friezen en niet-Friezen.

Daarnaast geven we opdrachten aan kunstenaars, zoals de opdrachten die in het volgende hoofdstuk beschreven worden. Zo ontstaan aanwinsten die heel specifiek zijn voor ons museum. De focus verschuift van het 'plukken van werk uit het bestaande aanbod' naar een actieve zoektocht naar kunstenaars met wie we een opdrachtgever - opdrachtnemer relatie kunnen aangaan.

Ook staan we open voor nog een stap verder: het met andere musea gezamenlijk aankopen van objecten. Dit vergroot het financiële draagvlak van de samenwerkende musea en is een goede manier om gezamenlijk het publieksaanbod in Nederland te verbeteren. Met het Zuiderzee Museum hebben

we bijvoorbeeld de serie meubelen 'Oak Inside' van Christien Meindertsma verworven. De serie als geheel lag voor elk afzonderlijk niet binnen bereik. Volgende gezamenlijke verwervingen worden op dit moment onderzocht.

Ontwikkelingen in de kunst op het gebied van onze verzamelthema's volgen we door het bezoeken van internationale tentoonstellingen, door contacten met verzamelaars, internationale curatoren en collega's uit de museumwereld. De recente aanwinstenlijst is in dit beleidsrapport opgenomen als bijlage 8.

2.2

Verzamelbeleid in relatie tot de Collectie Nederland

Het Fries Museum onderscheidt zich in diverse opzichten van andere musea.

- Onze verzamelthema's voor historische en actuele collecties reflecteren op het ontstaan en de ontwikkeling van Friesland en hebben in de regel ook een overstijgende betekenis. Daardoor dragen wij op een unieke manier bij aan de Collectie Nederland, met de voeten in de geschiedenis en de kop in het heden.
- De collectie moderne en hedendaagse kunst sluit nauw aan op onze historische verzameling, die het materieel erfgoed van Friesland vertegenwoordigt. Daardoor onderscheiden wij ons van zowel de musea in Noord- Nederland als in de rest van Nederland.
- De acquisitie van hedendaagse kunst doen wij voor een belangrijk deel door het geven van opdrachten aan kunstenaars. Een opdracht voegt aspecten toe aan een collectieonderdeel en/of reageert op onze collectie. Daardoor genereren we nieuw, autonoom werk.
- Naast kunst en cultuur is de geschiedenis een belangrijk ingrediënt binnen ons museale programma, de geschiedenis vanuit en met speciale aandacht voor de geografische positie van Friesland. Vanuit die unieke positie dragen we bij aan het grote geheel.

Het Fries Museum is er voor de Fries en de niet-Fries en bouwt aan een collectie voor iedereen. Dit vormt de basis voor een herkenbaar en onderscheidend beleid met aansprekende publieksprogramma's.

Regionaal en landelijk zijn er musea die overeenkomsten vertonen met ons. Hieronder volgt een beschrijving van de onderlinge verschillen.

Noord-Nederland

Het Fries Museum manifesteert zich nadrukkelijk als een podium voor hedendaagse Nederlandse kunst. De twee aangrenzende grote musea in Noord-Nederland, het Groninger Museum en het Drents Museum, voeren een geheel ander aankoop- en tentoonstellingsbeleid op het gebied van

hedendaagse kunst. Het Drents Museum concentreert zich op moderne realisten uit Noord-Nederland en het Groninger Museum wil publiekgerichte kunst laten zien op de grens van design en mode én kunst die extreme posities inneemt. Voor hedendaagse Nederlandse beeldende kunst is in beide musea - en op andere plekken in Noord-Nederland - niet structureel aandacht.

Museum 'Belvédère' in Oranjewoud is een museum voor moderne en eigentijdse Friese kunst. De Friese kunst wordt in de context van Nederlandse en Vlaamse kunst geplaatst. Het accent ligt op schilderkunst die relaties aangaat met de omliggende landschappelijke sfeer. De andere musea in Friesland en Noord-Nederland verzamelen en presenteren regiogericht.

Landelijk

In Nederland is er geen enkel museum dat zo specifiek het portret - zowel in de oude als de moderne kunst - als verzamelonderwerp heeft. Het verzamelen van het portret als mensbeeld heeft later navolging gevonden in het Frans Hals Museum in Haarlem.

In het Fries Museum is de keuze voor dit thema echter onlosmakelijk verbonden met de collecties oude en Friese kunst en het presentatiebeleid van het museum. Bovendien leggen wij het zwaartepunt binnen het thema portret op het begrip 'identiteit', een aan verandering onderhevige opvatting van het mensbeeld.

De Lakenhal in Leiden kreeg in het verleden op grond van zijn collectie oud-Hollandse landschapsschilderijen een verzameling landschapsschilderijen van de Rijksdienst Beeldende Kunst. Hoewel oude landschapsschilderkunst ook voor het Fries Museum het uitgangspunt is, verschilde tot 2007 de opvatting van het thema met dat van de Lakenhal. Wij verzamelen vanuit het nu, waardoor ook opvattingen van het landschap in andere media dan schilderkunst worden aangekocht.

Er is in de verzameling van het Fries Museum een beperkt aantal kunstenaars, die ook worden gevolgd door het Museum voor Moderne Kunst in Arnhem. Het museum in Arnhem richt zich onder meer op 'vormen van realisme' en Arnhemse productie. Daarnaast verzamelt dit museum kunst van vrouwen. Er is nauw contact met het MMKA over eventuele aankopen.

De Paviljoens in Almere onderzoeken de 'Nederlandse identiteit' in de Nederlandse kunst. Aan de hand van vragen als 'In hoeverre zijn sociaal-maatschappelijke en geografische thema's als immigratie, de stichting van 'new towns' of het veranderende landschap in de Nederlandse kunstgeschiedenis terug te vinden?' en 'In hoeverre beïnvloedt het Nederlandse medialandschap het collectief geheugen en (hoe) zien we dit terug in de kunst?' wordt de Nederlandse kunst van de laatste decennia onderzocht.

Het zijn vragen die deels aansluiten bij de vragen die het Fries Museum stelt bij het uitbreiden van de collectie. Een

gefragmenteerd werk van een Nederlands landschap van Jan Koster zegt bijvoorbeeld iets over de ervaring van het eigentijdse landschap. En het versneden gezicht van een fotomodel in een werk van Amie Dicke uit onze verzameling geeft commentaar op de invloed van de media op ons uiterlijk. Het Domein in Sittard interesseert zich de laatste jaren voor cross-overs tussen high en low art. Er is regelmatig kunst te zien die raakt aan de jongerencultuur. Enkele jaren geleden heeft men er gekozen voor het verzamelen van kunst die gaat over bepaalde houdingen in de kunst. Het Domein noemt een aantal voorbeelden, zoals: kunst die haar eigen condities onderzoekt, een bepaalde materialiteit heeft of reflecteert op de verhouding tussen esthetiek en ethiek. Een van de attitudes die het Domein noemt is kunst die zich verhoudt tot vraagstukken van identiteit en existentie. Dit kan overlappend zijn met werk dat het Fries Museum verzamelt. Maar bij het Domein wordt het thema bekeken vanuit de invalshoek van de 'attitude' ten opzichte van de kunst. Het Fries Museum verzamelt breder op dit thema dan het Domein. In het Fries Museum benaderen we de hedendaagse kunst niet vanuit het discours van de kunst zelf, maar voortkomend uit de omgeving en in actieve samenwerking met kunstenaars, door middel van opdrachten.

Werk van Friese kunstenaars

Sinds 1994 stelt het Fries Museum zich de opdracht om een representatieve collectie Friese moderne en hedendaagse kunst samen te stellen. De aankoopgelden daarvoor worden door de Provincie Friesland ter beschikking gesteld. Deze collectie bestaat uit werk in diverse media, kent uiteenlopende stijlen en heeft verschillende thema's als uitgangspunt. In de Friese kunst werden de thema's landschap en portret vaak aangegrepen om voort te borduren op bestaande uitingen. Nog steeds zijn er veel kunstenaars in Friesland die wars van eigentijdse thema's en ontwikkelingen hun werk maken. In de afgelopen jaren zijn in Friesland ontwikkelingen te bespeuren die aansluiten bij de landelijke actualiteit waarbij sommige kunstenaars een geheel eigen beeldtaal creëren. Die aansluiting is zichtbaar bij de beide thema's 'identiteit' en 'visies op landschap, omgeving en ruimte'. Zo combineert B.C. Epker elementen uit de Friese cultuur in psychologische landschappen, gebruikt Alex Kooistra in zijn performances de voorhanden weidsheid van Friesland als metafoer voor de menselijke natuur en is voor Patrick Gofre zijn eigen status van immigrant in Friesland aanleiding voor werk rond het thema culturele diversiteit. Bij Wynolt Visser is zijn directe omgeving één groot zelfportret. Opvallend bij deze kunstenaars is dat zij in staat zijn Friese cultuurelementen te combineren met meer algemene beelden en ideeën. De acquisitie van Friese hedendaagse kunst is van belang voor de continuïteit, om een representatief beeld te kunnen laten zien van de ontwikkelingen vanaf 1600 tot heden.

Ksenia Galiaeva

'Zonder Titel', 2013

analoge kleurenfoto

55 x 78 cm

Editie 1/3

Aangekocht met gelden van het Mondriaan Fonds.

De foto 'Zonder Titel' heeft in de eerste plaats een documentair karakter. Het is een middelgrote kleurenfoto van een lucht die in een achteruitkijkspiegel van een auto gevangen is. Het is belangrijk te weten dat Galiaeva deze foto in Rusland in de buurt van het ouderlijke zomerhuis gemaakt heeft. Ksenia Galiaeva (Pskov, 1976) verhuisde op 19 jarige leeftijd van Rusland naar Nederland. Ze studeerde hier aan de kunstacademie van 's-Hertogenbosch en Breda en werkt en woont sindsdien in Amsterdam. Ze is niet alleen gebleven, maar ook Nederlandse geworden.

Door de intens gekleurde (analoge) foto wordt een heldere zintuiglijke ervaring opgeroepen. Toch gaat deze foto maar

ten dele over die zintuiglijke ervaring. De heldere, bewolkte lucht en de spiegel duiden erop dat we hier letterlijk terugkijken. We kijken terug naar Rusland en het verleden van de kunstenaar. De foto gaat dus vooral over immateriële zaken: het verglijden van tijd en herinnering. Voor Galiaeva is tijd een subjectief begrip. Het betekent voor haar niet alleen ouder worden, maar ook een accumulatie van meer of minder persoonlijke herinneringen aan haar ouders, haar land van herkomst en haar jeugd. De herinnering is zo present dat de scheidslijn tussen heden en verleden en die tussen werkelijkheid en mythe in haar werk vloeiend wordt. Haar foto's gaan over het samenvallen van verbeelding en realiteit.

Dit werk gaat op exemplarische wijze over de relatie tussen identiteit en land(-schap). Het gaat over tijd, over verandering en continuïteit. Het werk gaat ook over minderheden en emigranten. Kortom, dit werk gaat over noties en verhalen die de kern van de Friese maatschappij en dus ook die van het Fries Museum raken.

opdrachtgeverschap in de praktijk

Het Fries Museum wil een substantieel deel van de aanwinsten hedendaagse kunst verwerven door opdrachten aan kunstenaars te geven. Veranderingen in de maatschappij en in de manier waarop kunstenaars werken, hebben geleid tot ons opdrachtgeverschap. We spelen daarmee in op veranderingen als:

- kunstenaars zoeken de markt op in plaats van zich ervan af te keren;
- kunstenaars zijn meer gericht op de maatschappij, ze begeven zich in netwerken, in plaats van gericht te zijn op organisaties en instituties;
- kunstenaars zijn niet langer afhankelijk van één discipline, maar zoeken naar de beeldende en strategische middelen die passen bij het werk, onderwerp en podium;
- de scheiding tussen producent en presentator is niet altijd even helder meer; de kunstenaar kan in één van zijn nieuwe rollen ook tentoonstellingmaker worden;
- kunst- en erfgoedinstellingen zijn niet meer vanzelfsprekend.

Wij willen opdrachten geven die de kunstenaar verder brengen in zijn ontwikkeling en die nieuw werk genereren dat anders niet ontstaan zou zijn. De bestaande collectiethema's voor de hedendaagse kunst blijven ook als opdrachtgever voor ons relevant. Wat echter verandert, is de aard van de kunst die wij langs die lijnen verzamelen. Vanuit onze wens midden in de samenleving te staan, oriënteren wij ons op het type kunst dat naar buiten treedt en door zijn inhoud contact zoekt met de omringende wereld en de vraagstukken die daar spelen. Het werk in opdracht blijft achter in het museum als een aanwinst die de thematiek op scherp stelt en per definitie geworteld is in de omgeving van het museum. Tegelijkertijd sluit dit nieuwe werk aan bij de eerder opgebouwde collectie hedendaagse kunst én bij de historische collecties. Zo komen we tot een samenhangend geheel van collectievorming en programmering.

In dat kader betekent het opdrachtgeverschap een verdieping en versterking van de reeds opgebouwde collectie hedendaagse kunst.

Om de volgende redenen vinden wij het geven van opdrachten belangrijk:

- de actieve samenwerking tussen museum en kunstenaar maakt werk mogelijk dat uniek is in Nederland, ingebed in de Friese context, nieuw en prikkelend maar ook bovenregionaal;
- opdrachten brengen de kunstenaar verder in zijn/haar ontwikkeling, terwijl het kwaliteitsniveau gewaarborgd blijft;
- als opdrachtgever stelt het museum zich actief op in plaats van volgend;
- we kunnen zo op een doeltreffende en scherpe manier bijdragen aan de Collectie Nederland;
- het stelt ons in staat interactie aan te gaan met het publiek, waardoor de binding met het publiek sterker wordt.

De opdrachten in de lopende beleidsperiode lichten we hieronder toe, om een indruk te geven hoe wij op dit moment ervaring opdoen met het geven van opdrachten. Alleen de opdracht aan Elke Uitentuis en Wouter Osterholt financieren wij (deels) met subsidie van het Mondriaan Fonds. Meer opdrachten zullen volgen.

3.1 John Bock

Opdracht: een nieuwe installatie met de Hindelooper stijlkamer als hoofdpersoon, die als autonoom werk te waarderen is.

Het Fries Museum wilde de Hindelooper stijlkamer nieuw leven inblazen en overtuigend laten zien. De Duitse kunstenaar John Bock (1965, Gribbohm) vergroot het dagelijks leven uit tot het komisch of dramatisch wordt. Door zijn werk zie je de wereld met andere ogen. Daarnaast heeft hij een

John Bock in de Hindelooper kamer in het Fries Museum, tijdens de opnames van *Kreatürliche Unschuld*, juli 2013

voorliefde voor verhalen, kostuums en de rituelen die daarbij horen, zoals het aankleden en bewegen. Bij hem vertelt de kleding het verhaal.

Wij hebben hem uitgenodigd een autonoom kunstwerk te maken, waarin de Hindelooper stijlkamer de hoofdpersoon is. Hiermee geven wij een opdracht die verder gaat dan gebruikelijk is: Bock kreeg de vrijheid om zijn interpretatie fysiek met het erfgoed te integreren. Zijn installatie is een zelfstandig kunstwerk geworden, waarvan de Hindelooper stijlkamer een onderdeel is. Voor John Bock is de opdracht interessant, omdat hij in het onderwerp een kans ziet zijn eigen werk verder te ontwikkelen. Hij valt voor Hindeloopen vanwege de decoraties, de verhalen en de waanzinnige kostuums. De gelaagdheid van het onderwerp en de artistieke wereld van John Bock zijn een passende combinatie.

De Hindelooper kamer is een geconstrueerde werkelijkheid, bedoeld om te reizen en is een opeenstapeling van invloeden van buitenaf. In feite is de kamer het ultieme voorbeeld van de essentie van cultuur: Het je eigen maken van vreemde elementen en die op jouw beurt aan anderen doorgeven. Hindeloopen staat op die manier voor het omgaan met culturen in het algemeen.

John Bock nam een film op in de Hindelooper kamer: *Kreatürliche Unschuld* (54 min.). Hij zette daarvoor een eigen kamer tegen de oorspronkelijke kamer aan. De twee kamers plus de film vormen samen een nieuwe installatie. Geschiedenis en fantasie spelen op een vernieuwende en opvallende manier door elkaar heen. In de originele Hindelooper stijlkamer zitten de samenstellende elementen los, de tegels zijn niet gevoegd. Zichtbaar is dat de inhoud van de kamer past in een reiskoffer; je ziet ook de achterkant van de wanden. De film gaat over een ontspoorde liefdesgeschiedenis. Het verhaal loopt slecht af. De kamer van John Bock toont wat is achtergebleven na de film. De poppen in klederdracht, die in de oude opstelling nog onbeweeglijk thee drinken, worden dankzij de kunstenaar mensen met een leven. De historische kostuums, samen met eigen toegevoegde kostuums worden attributen in de film.

De oorspronkelijke Hindelooper stijlkamer geeft een beeld van een pronkkamer in een Hindelooper kapiteinswoning in de 17de en 18de eeuw. Het is niet een uit Hindeloopen overgebracht origineel maar een in 1877 speciaal voor het Leeuwarder publiek samengestelde attractie, het oudste en best bewaard gebleven exemplaar in zijn soort. De cultuur van Hindeloopen is een unieke smeltkroes van elementen en invloeden uit de hele wereld: sitsen stoffen uit India, porselein

John Bock en filmcrew op de set naast de Hindelooper kamer in het Fries Museum, tijdens de opnames van *Kreatürliche Unschuld*, juli 2013

uit China, tegels uit Makkum en beschilderde voorwerpen en meubelen uit Scandinavië, Duitsland en Hindeloopen zelf. Hij staat dus verre van een 'Friese oercultuur', zoals in de 19de eeuw nog algemeen werd gedacht. De kamer was ook te zien op de wereldtentoonstelling van 1878 in Parijs, was daar een absolute topper en werd symbool voor Nederlandse identiteit in het algemeen en zelfs voor de Noord-Europese identiteit. Door het succes kreeg deze werkwijze navolging in andere landen. Berlijn, Nürnberg en Düsseldorf kregen bijvoorbeeld ook een Hindelooper kamer. Daar stond hij voor 'typisch Germaans'. In het oude museum was de kamer zodanig ingebouwd in een historisch pand, dat hij van origine bij het pand leek te horen. De ramen van de Hindelooper kamer vielen samen met de ramen van het museum.

Bock's interpretatie van de Hindelooper kamer staat op een prominente plek in het museum. Een dergelijke omgang met historisch erfgoed is niet eerder in Nederland te zien geweest. De nieuwe presentatie moet zowel een breed en onervaren museumpubliek boeien, als de ervaren kunstliefhebber aanspreken.

3.2 Elke Uitentuis en Wouter Osterholt

Opdracht: kunstwerk waarin de Friese identiteit van Mennonieten in Paraguay onderzocht wordt.

Het Fries Museum zocht kunstenaars die de Friese identiteit konden onderzoeken. Een constante lijn in het werk van Elke Uitentuis en Wouter Osterholt is de 'mienskip', het Friese woord voor gezamenlijkheid of gemeenschap (pelijkheid). Ze werken vaak met groepen en brengen als deel van de

gemeenschap een proces op gang dat verder gaat als zij vertrokken zijn. In Paraguay kwamen ze een gemeenschap van Mennonieten tegen.

De bakermat van de Mennonieten, in Nederland Doopsgezinden genoemd, is het Friese dorp Witmarsum. Veel Mennonieten zijn vertrokken uit Friesland, vaak om aan vervolging te ontkomen. Na lange omzwervingen hebben groepen zich in Amerika gevestigd.

In opdracht van het Fries Museum hebben Elke Uitentuis en Wouter Osterholt in Paraguay een mennonietendorp bestudeerd. Er wordt nog Platduits gesproken. Hoe zit het met het inburgeren in Paraguay, of moeten we juist blij zijn dat ze zo goed de eigen taal en identiteit vasthouden?

En wat zegt dat over onze eigen allochtonen in Friesland? In Paraguay hebben ze indianen verjaagd om hun nederzetting te bouwen. Vinden we het fijn dat ze een plek hebben gevonden, of betreuren we het onrecht dat de indianen is aangedaan?

Bij Mennonieten is de gemeenschap belangrijker dan het individu, een uitgangspunt dat ook het nationaalsocialisme huldigde. De gemeenschap pakt gezamenlijke taken op, die de overheid laat liggen. Genieten we van de bescherming die een groep biedt, of geven we de voorkeur aan de vrijheid van het individu?

Het kunstwerk onderzoekt hoe de noordelijke identiteit intact is gebleven en stelt universele vragen aan de orde die boeiend zijn voor Friezen en niet-Friezen.

3.3 Joost Swarte

Opdracht: het stripverhaal rond de archeologische streepbandpot.

Het Fries museum zocht een kunstenaar die het veelomvattende verhaal van de archeologische streepbandpot op een boeiende manier voor het voetlicht kan brengen. Het erfgoed willen we tonen in een publiekgerichte vorm.

Joost Swarte is een goed striptekenaar, die ook in staat is een ingewikkeld verhaal te reduceren tot een toegankelijk concept. We hebben hem gevraagd het verhaal van de streepbandpot te tekenen.

De streepbandpot is een Fries archeologische voorwerp, uit de derde eeuw na Christus. Een dergelijke pot is alleen in het Friese gebied gevonden en zegt iets over de identiteit van de Friezen van toen. Dat is een ander volk dan de Friezen van nu. Wij wilden niet een traditionele opstelling van de ontwikkelfases van al het aardewerk in dit gebied, maar we wilden de bijzonderheid van de pot laten zien aan een breed publiek van alle leeftijden, op een laagdrempelige, kwalitatief hoogwaardige manier. Joost Swarte heeft een stripverhaal getekend

over de historische gebruikers van de streeppandpot: hoe leefden ze, wat aten ze, wat hadden ze voor familieverbanden. In een megastrip van ongeveer 16 meter lang vertelt hij het verhaal op een heldere manier. Zo krijgt een brede doelgroep alle informatie, op een manier die past bij onze tijd. De pot wordt getoond in een zaal naast de Hindelooper kamer, die ook over de Friese identiteit gaat. De strip van Joost Swarte is een scherpe en unieke toevoeging aan de Collectie Nederland.

3.4 Claudy Jongstra

Toegepaste opdracht: wandkleed waarin de Friese ruimte en identiteit zichtbaar zijn.

Het Fries Museum wilde in de centrale hal een monumentaal kunstwerk, waarbij de Friezen zich thuis voelen en dat past bij het open, stoere en eerlijke karakter van het gebouw. De Friese kunstenaar Claudy Jongstra heeft ervaring met ingrepen in grote ruimtes en kan zich verhouden tot het landschap. Ze zoekt naar duurzame productiemethoden voor textiel en bedenkt daarvoor innovatieve manieren om uit gebruik geraakte agrarische gebieden nieuwe bestemmingen te geven,

bijvoorbeeld door gewassen te kweken om textiel te verven. Claudy Jongstra heeft zich uitgebreid laten informeren door de architect en het museum over de gewenste uitstraling en textuur van het kunstwerk: structuren en kleuren van typisch Friese landschappen moesten herkenbaar zijn, maar niet letterlijk toegepast, bijvoorbeeld het wad, de eindeloze luchten, het licht. Samen met andere kunstenaars heeft Claudy Jongstra getoerd door Friesland en onderzocht 'Wat is het typisch Friese landschap?'

Dit heeft ze vertaald in een uniek en oogstrelend vilten wandkleed, dat een eenheid vormt met de architectuur van het gebouw en dat de architectuur zelfs beïnvloedt: de begane grond wordt levendiger en de ruimte wordt warmer door het kunstwerk.

3.5 Jelle Post

Opdracht: autonoom kunstwerk als 'teaser' op de glazen hoek boven de parkeergarage .

Het Fries Museum wilde op een opvallende plek een 'teaser', die iets over de inhoud van het museum zegt. Het kunstwerk komt in een hooggelegen vitrine boven de ingang van de par-

keergarage. De vitrine is deels twaalf meter, deels zes meter hoog. Het is een mooie maar ingewikkelde expositieplek, die op elk moment van de dag zichtbaar is. Deze expositie is de eerste in een reeks.

Jelle Post is gekozen, omdat hij overtuigend kan werken op deze schaal en zich kan verhouden tot het stedelijk gebied. Hij is een van de meest veelzijdige jonge ontwerpers van het noorden.

Het kunstwerk bestaat uit een voorstelling die op een enorme glazen wand geplakt is, onder andere een oog. Dit geeft het idee dat er van binnen naar buiten gekeken wordt. Andersom worden degenen die buiten lopen nieuwsgierig wat daar binnen te zien is. Het is een grafische manier om mensen te verleiden.

3.6 Machiel Braaksma

Opdracht: autonoom kunstwerk als 'teaser' in twee vitrines aan de buitenzijde van het museum.

Voor twee kleine vitrines aan de buitenzijde wilde het Fries Museum een kunstwerk dat verwijst naar de collectie van het museum. Machiel Braaksma heeft voor zijn kunstwerk twee kleine historische objecten uit de schatkamer van het Fries Museum gekozen. Deze leiden tot een hedendaags kunstwerk in groot formaat en met eigentijdse materialen.

De ene vitrine gaat over de fibula van Wijnaldum, een gouden mantelspeld. Braaksma noemt dit een krachtig, onpeilbaar goddelijk voorwerp. De kopplaat vormt het masker van de oppergod Odin/Wodan. Hij vertaalt de fibula in een uitvoering met verchromde voorwerpen, bijvoorbeeld fietsbellen, kleine verchromde knopjes.

Voor de andere vitrine neemt hij een merklap als uitgangspunt. De merklap is een intiem en kwetsbaar voorwerp, hij gaat over ambitie en optimisme. Op de lap staat een boot met personages met als bijschrift 'Leeuwarden Kosmopoliet de eerste'. Het schip is volgens Braaksma een metafoor voor een museum dat opnieuw op reis gaat. Hij voert zijn kunstwerk uit met kopspijkers of kopnaalden op een fluwelen achtergrond, de koppen een paar centimeter boven het oppervlak, fijntjes en figuratief.

3.7 Wynolt Visser

Opdracht: het gebouw als zelfportret

Visies op identiteit en op ruimte zijn de twee thema's van de collectie moderne en hedendaagse kunst van het Fries Museum. Het kunstenaarschap van Wynolt Visser is gebaseerd op de verbinding tussen die twee thema's. Hij is altijd bezig met zijn eigen omgeving, zijn atelier, zijn woonruimte,

zijn dagelijkse gebruiksvoorwerpen, alles vormt één groot zelfportret. Daarom is hij uitgenodigd een kunstwerk te maken dat de verbinding legt tussen leefruimte en portret.

Hij toont een gebouw inclusief interieur als zelfportret. Er is geen onderscheid tussen zijn leven en de installatie die hij in het Fries Museum heeft gemaakt. Misschien gaat hij er ook slapen en eten.

3.8 Nynke Rixt Jukema

Toegepaste opdracht: ontwerp het interieur van het atelier in het museum.

Deze opdracht heeft met de architectuur van het gebouw te maken. Binnen het museum is een atelier: een werkplaats voor projecten voor kinderen en volwassenen. Daar gebeuren werkzaamheden met klei, verf en dergelijke. De ruimte is slechts met een glazen wand van het museum gescheiden, omdat wij de activiteiten zien als onderdeel van de publieksbeleving in het museum.

Nynke Rixt Jukema is een jonge Friese architecte. Om het laboratoriumgevoel op te roepen heeft zij het atelier ontworpen en ingericht met eerlijke materialen, zoals staal, hout en keramiek. Er zijn inklapbare meubels en gebruiksvoorwerpen met wielen eronder. Net als het wandkleed van Claudy Jongstra brengt het vorm en inhoud bij elkaar; de vormgeving en uitstraling van het museum ondersteunt de visie op presentaties en omgang met de collectie: open, eerlijk, toegankelijk en prikkelend voor wie daarvoor open staan.

3.9 Andere opdrachten

Irene Wiersma, oftewel Dame Flux.

Deze Nederlandstalige popmuzikant is door het Fries museum gevraagd een nummer te schrijven over de tentoonstelling *Horizonnen*. Het nummer is bedoeld als 'mindmap' voor de verbinding tussen de werken onderling.

Hanna Hagenars

Zij is gevraagd, als docente kunstgeschiedenis en als schrijfster, om op een niet-letterlijke manier weer te geven wat Friesland is. Ze heeft hier gelogeerd, rondgefietst en met mensen gesproken. Ook heeft ze kunst en musea in Friesland bekeken.

Het resultaat is de novelle *Wolkenbibliotheek* (2000 woorden), uitgegeven door het Fries Museum.

Pedro Bakker

'Re-actment, 4 juni 1970', 2013

kleurpotlood op papier

125 x 191 cm

Aankoop met gelden van de Provincie Friesland

Het werk 'Re-enactment, 4 juni 1970' is in de eerste plaats een politiek werk. Het is een nagetekende foto uit de Telegraaf van 4 juni 1970. We zien een aantal politieagenten die met de gummiknuppel op een aantal opstandige studenten van de Katholieke Kweekschool van Beverwijk inslaat. Uit onvrede met de achterblijvende democratisering van het onderwijs hebben studenten een deel van de school bezet en hebben een Alternatieve Pedagogische Academie opgericht. Studenten en medestanders worden vrijwel direct gearresteerd en moeten voor de rechter verschijnen.

Het werk 'Re-enactment, 4 juni 1970' is niet alleen een politiek werk, het is ook een zelfportret. Een van de studenten op de Telegraaf foto is namelijk de kunstenaar zelf. Midden in het beeld belemmert hij een agent uit te halen met zijn wapenstok. 'Re-actment, 4 juni 1970' verwijst niet alleen naar de roerige tijden van de jaren zestig en zeventig (denk aan de studentenopstand in Parijs, het optreden van de Provo's in Nederland), maar ook aan een zeer persoonlijke herinnering. Het bijzondere van het werk is evenwel dat Pedro Bakker (Wervershoof, 1952) zichzelf niet als een typische hippie met lang haar, maar als een ernstig kijkende oudere man afbeeldt. We zijn getuige van een re-enactment, een herbeleving van het verleden, dat in het heden plaatsvindt. De tijden zijn veranderd, de strijd tegen onrecht en ongelijkheid niet. Pedro Bakker woont en werkt al geruime tijd in Friesland. Met dit werk verwerft het Fries Museum een indringend zelfportret, dat tegelijkertijd een tijdloos beeld van de jaren zeventig in Nederland geeft.

Roni Horn

'Untitled', 1992

Offset lithografie op papier

50 x 40 cm

Editie 35

Aankoop met gelden van het Knecht-Drenth Fonds

De beeldhouwster Roni Horn (New York, 1955) is gefascineerd is door de overeenkomsten en verschillen tussen schijnbaar identieke vormen. Haar deels abstracte werk gaat over de waarneming van dingen die in wording zijn, dingen ook waarvan de identiteit nog niet vaststaat. Naast objecten heeft ze ook meerdere series foto's en boeken gewijd aan IJsland, het land waar ze vaak en langdurig woont en werkt. Haar foto's tonen gezichten en beelden van water, gestolde lava en andere typische IJslandse landschappen. De gezamenlijke titel van haar boeken is 'To Place'. Niet 'plaats' als zelfstandig werkwoord, maar 'plaatsen' als werkwoord interesseert Horn. In het kale en geologisch gezien jonge landschap van IJsland is de aardkorst nog in beweging, de dingen

zijn nog niet vastgelegd. In dit landschap kan Horn ook zichzelf plaatsen, te midden van uitgestrekte lavavelden en door geisers opgewarmde meren, op plekken waar de mens nog geen orde op zaken heeft gesteld. Dit IJslandse landschap past uitstekend in de collectie van het Fries Museum, omdat het gericht is op het thema portret en landschap. IJsland kan bovendien goed worden vergeleken met de Wadden en Friesland als entiteit. Het is een landschap in wording, een wereld die voortdurend aan verandering onderhevig is.

4

zichtbaar maken van de collectie

‘Verhalen vertellen aan de hand van de gehele collectie’ is een beleidslijn van het Fries Museum. Dit kan zowel objecten van kunst, als van cultuur, als van geschiedenis betreffen. De objecten worden getoond in hun onderlinge samenhang. Dit is een breuk met onze klassieke manier van exposeren, waarbij objecten geïsoleerd getoond werden. Indelingscriteria waren bijvoorbeeld materiaal, methode en chronologie. Het oude Fries Museum had een klassieke indeling met zilver in de kelder, archeologie op zolder, oude schilderkunst en textiel in eigen zalen op de tweede verdieping. Hedendaagse kunst was daar als een verfrissend, vernieuwend en actualiserend bestanddeel tussendoor te zien.

In de oude situatie verzamelde, bestudeerde en toonde het museum aanbodgericht. Dat wil zeggen, het hield zich vooral bezig met onderwerpen en vragen die voortkwamen uit de collectie of de inhoudelijke wensen van het museum zelf.

Voor een museum met een gemengde collectie als het onze vinden wij echter de wensen van het publiek het leidende uitgangspunt. Deze keuze is zowel zichtbaar in het collectiebeleid als in het tentoonstellingsbeleid.

Het presentatiebeleid van Het Fries Museum is erop gericht het publiek te laten delen in de collectie hedendaagse kunst. De collectie wordt getoond binnen en buiten het museum en digitaal. Waar mogelijk geven we aandacht in de media.

4.1 Exposities

Binnen ons expositiebeleid vragen wij ons af waarvoor onze doelgroep naar het Fries Museum komt. Als vertrekpunt nemen we de beelden in het hoofd van onze potentiële bezoekers. Dat zijn beelden die te maken hebben met de Friese identiteit, bijvoorbeeld stoerheid, menselijke maat, licht, water. De bekende dingen van Friesland willen we op

een frisse, soms verrassende manier neerzetten. Als museum hanteren we daarbij hoge kwaliteitsnormen. Deze uitgangspunten vertalen wij in exposities.

Startprogrammering

Vier presentaties staan centraal in de startprogrammering bij de opening van het nieuwe gebouw.

Ferhaal fan Fryslân laat vanuit vijf verhalende ingangen zien waarom Friesland is zoals het is: hoe mensen het land hebben ingericht, de voortdurende zoektocht naar wat typisch Fries is en de manier waarop dichters, kunstenaars, zangers en filmmakers Friesland in beeld hebben gebracht. Door het stellen van kritische vragen werpen wij licht op vele belevingen van de Friese identiteit. De tentoonstelling biedt op die manier een gezond tegenwicht tegen het uitsluiten van mensen. Het is een vriendelijke en toegankelijke introductie op het Fries Museum en op Friesland. De expositie is zo opgezet, dat iedereen er zijn of haar eigen beeld van Friesland in kan herkennen: vele waarheden en vele schoonheden. Delen van de collectie hedendaagse kunst zijn gemengd met andere collectieonderdelen. Bezoekers kunnen midden in een verhaal plaatsnemen op zitbankjes, touchscreens bieden achtergronden en sfeerbeelden bij het geëxposeerde werk. Op de wanden staat een enorm fotopanorama van Friese landschappen en vanuit vier luidsprekers wordt de zaal gevuld met een soundscape van Friesland. Thematisch aansluitend op deze expositie zijn de *Hindelooper kamer* met de installatie van John Bock en de strip over de *Streepbandpot* van Joost Swarte te zien.

De tweede basisexpositie heet *Horizonnen*. Daarin laten we zien hoe kunstenaars op zoek gaan naar nieuwe beelden van Friesland. Visies op belangrijke thema's voor Friesland komen aan het licht en de bezoeker wordt meegenomen in die zoe-

kende manier van kijken. Aankopen van hedendaagse kunst worden ingezet om historisch erfgoed actueel te maken; de dwarsverbanden worden caleidoscopisch weergegeven op de wanden. Het project van Wouter Osterholt en Elke Uiten-tuis over het 'inburgeren' van Friezen in Paraguay is thematisch gekoppeld aan deze expositie. Daarop voortbordurend geeft *Horizonnen* vanuit een creatieve invalshoek ruimte aan toekomstscenario's voor Friesland. Onder anderen filmmakers, kunstenaars en architecten vertellen ons hun ideeën. Een voorbeeld is Claudy Jongstra.

De derde presentatie, *Oud Geld, ons kent ons in de Gouden Eeuw* gaat over de macht en rijkdom van de Friese elite in de zeventiende eeuw. Dit onderwerp benaderen we vanuit het persoonlijke perspectief van vijf hoofdpersonen. Allen zijn smaakmakers, bestuurders, of behoren tot de invloedrijke adel. Wat in deze presentatie opvalt is de welstand van de Friese elite tijdens de Gouden Eeuw. Een voorbeeld is stadhouder Willem Frederik, die zich voortdurend wilde meten met de Oranjes in Den Haag. De Friese adel om hem heen had een overeenkomstige levensstijl, met veel personeel, rijden in koetsen, portretten van schilders als Wybrand de Geest, zilver op tafel. Zij laten ons zien hoe cultuur en economie met elkaar verknoopt waren en hoe de samenleving en cultuur werden bepaald door hun old boys network. Jort Kelder is degene die in onze tijd commentaar levert op de elite en hij doet dat ook voor deze tentoonstelling. Het levert een verrassend beeld op van de Gouden Eeuw in een aantrekkelijke en toegankelijke vorm.

De vierde presentatie is van het Fries Verzetsmuseum. Deze expositie gaat over de beleving van de Tweede Wereldoorlog in Friesland. We doen dat aan de hand van herkenbare verhalen. De indrukwekkende collectie van het Fries Verzetsmuseum leent zich daar bij uitstek voor. Door de keuze voor het Friese perspectief onderscheidt deze presentatie zich van andere oorlogs- en verzetsmusea in Nederland. Speciale aandacht is er voor de directe betrokkenheid van inwoners van Friesland, bijvoorbeeld naar aanleiding van oorlogsmonumenten in de eigen omgeving.

Programmering in de toekomst

Wij programmeren om de paar jaar een grote tentoonstelling die veel landelijk publiek trekt, over een onderwerp dat ook over Friesland gaat. Voorbeelden zijn:

- NextGenArt Festival, een *cross over* die we in 2014 organiseren met (inter)nationale partners uit de wereld van de serious games en digital art. Hierin bieden wij een podium aan ontwikkelingen op het snijvlak van games en digital art enerzijds en beeldcultuur en beeldende kunst anderzijds. Een dergelijke presentatie is in Nederland niet eerder te zien

geweest. Dit festival omvat een tentoonstelling en een event waarin gebruikers en makers elkaar ontmoeten. Het sluit aan bij ons beleidspunt om ontwikkelingen rond het thema landschap en ruimte te agenderen.

- Laurens Alma-Tadema en Hollywood, over de beroemdste Friese schilder, die rond 1900 de wereld veroverde met zijn voorstellingen van vooral de Romeinse Oudheid. Het Fries Museum heeft de grootste collectie van zijn vroege werk in Nederland en een unieke verzameling objecten uit zijn atelier. Tadema was een meester in het vertellen van verhalen en zijn werk werd een inspiratiebron voor Hollywood. De setting van klassieke spektakelfilms als Ben Hur en Spartacus zijn gebaseerd op zijn schilderijen. In de tentoonstelling laten we zien hoe groot de invloed van Tadema is op ons huidige beeld van de Romeinse Oudheid. We werken daarvoor samen met Film in Friesland en toonaangevende buitenlandse musea.
- De geheime processtukken van Mata Hari worden in oktober 2017 vrijgegeven in Parijs, honderd jaar nadat zij wegens vermeende spionage werd gefusilleerd. Samen met de Fryske Akademy onderzoekt het museum een van de meest tot de verbeelding sprekende mysteries van de recente geschiedenis. Aansluitend organiseert het Fries Museum een grote tentoonstelling.
- Rembrandt en zijn Friese bruid Saskia, over de sterke persoonlijke band van Rembrandt met Friesland en over de relaties tussen Friesland en Holland in het algemeen. In samenwerking met een buitenlands museum.
- Junya Ishigami, over een jonge Japanse architect met een bijzonder oeuvre. Park Vijversburg in Tytsjerk is erin geslaagd deze mondiaal opererende architect te contracteren om een multifunctioneel gebouw te ontwerpen, dat een organische eenheid vormt met het historische park. Het wordt in 2014 gebouwd. Het Fries Museum gaat een tentoonstelling inrichten met architectonische ontwerpen en designobjecten van zijn hand.
- In 2018 wordt Leeuwarden de culturele hoofdstad van Europa. Waar Leeuwarden wist te scoren met 'mienskip', wil het Fries Museum eveneens een verbindende factor zijn en midden in de samenleving staan. De uitverkiezing tot culturele hoofdstad is zo recent, dat wij ons nog moeten beraaden op de mogelijkheden die dit voor het museum biedt.

Tentoonstellingsdynamiek

De programmering van presentaties is als één geheel te beschouwen. Traag wisselende basispresentaties, sneller wisselende presentaties en tweejaarlijkse blockbusters. Doorlopende activiteiten en evenementen zorgen ervoor dat er altijd iets nieuws en inspirerends te zien is. Door het hele gebouw heen wordt ruimte vrijgehouden om in te spelen op de actualiteit.

We bieden ons publiek verrassende inzichten dankzij de gekozen thematiek en invalshoeken en ook door hedendaagse kunst de belangrijke rol te geven die haar past: prikkelen, verstoren, schuren, mensen aan het denken zetten en nieuwe verbanden leggen tussen onderwerpen. We willen niemand van ons vervreemden en geven daarom ruimte aan vele waarheden en vele schoonheden. Er is volop ruimte voor de eigen mening, interpretatie en inbreng van onze bezoekers. Momenteel doen we ervaring op met met wisselende gastcuratoren die goed op de hoogte zijn van de actuele kunstproductie en ervaring hebben met het opdrachtgeverschap. De samenwerking met hen is verrijkend, mede omdat ze een interessant netwerk inbrengen.

De presentatievormen die we voorheen hanteerden (solotentoonstellingen, thematische tentoonstellingen en de podiumfunctie) zijn nog steeds hanteerbare vormen, maar de programmering wordt nu in de eerste plaats bepaald door maatschappelijke ontwikkelingen. Zo kan het museum een solopresentatie organiseren rondom een opdracht aan een kunstenaar. Deze tentoonstelling biedt dan de context van een heel oeuvre, gekoppeld aan het nieuwe werk.

Het Fries Museum is de enige plek in Noord Nederland waar vernieuwende hedendaagse kunst gepresenteerd wordt. Deze podiumfunctie blijven we vervullen. Het voormalige podium *Buro Leeuwarden* was na verloop van tijd teveel los komen te staan van het museum. Nu willen we dat het publiek begrijpt waarom iets speciaal in het Fries Museum te zien is. Daarom voegen we aan de criteria 'artistieke kwaliteit' en 'vernieuwing' een selectie criterium toe, namelijk: 'aansluiting bij onze collectiethema's' of 'logisch verband met Friesland'. Als podium voor hedendaagse kunst willen wij kwalitatief hoogwaardige kunst die onze thema's kan bevragen, van een ander perspectief kan voorzien, mag schuren, prikkelen en verbazen. We laten dus zien wat er gebeurt in de kunsten en sluiten daarbij aan op onze thema's.

Ook initiatieven van anderen kunnen in het Fries Museum plaatsvinden. Van een foto-opdracht samen met de Leeuwarder Courant tot een Art of Gaming festival. Dit zijn uitstekende manieren om onze doelgroepen over de drempel te krijgen.

Collectiemobiliteit

Wij zijn ervan overtuigd dat mobiliteit van de collectie een absolute voorwaarde is voor een goed functionerende Collectie Nederland. Hierdoor versterken musea elkaar. We beseffen dat wij zelf ook afhankelijk zijn van bruiklenen. Daarom dragen we actief bij aan een ruimhartig bruikleenbeleid en aan een situatie waarin aankopen en presentaties in landelijk perspectief complementair zijn. In het jaar 2013 hadden we

echter een bruikleenstop vanwege de verhuizing van het museum.

Met Museum Belvédère zijn afspraken gemaakt over het gezamenlijk ontwikkelen van verzamel- en presentatiebeleid op het gebied van (Friese) moderne en hedendaagse kunst. Daarnaast krijgt Museum Belvédère met grote regelmaat werk van ons in bruikleen.

Met Rijksmuseum Amsterdam zijn afspraken gemaakt om Nederlandse en Friese topstukken uit elkaars collectie langdurig aan elkaar in bruikleen te geven. Door deze ruil krijgt het publiek in beide musea een passender aanbod.

Op het terrein van de moderne en hedendaagse kunst wordt samengewerkt met kunstinstellingen in de regio en landelijk, om voor alle partijen tot betere presentaties te komen. Er is samenwerking met Kunsthuis Syb in Beetsterzwaag (podium voor hedendaagse kunst), Keunstwurk, Media Art Festival Friesland, Noorderlicht, Voorheen de Gemeente en Park Vijversburg in Tytsjerk met zijn historische huis en park waarin kunsttentoonstellingen worden georganiseerd. Ook onderhouden we contacten met het Nederlands Openluchtmuseum. Met diverse andere Nederlandse musea ontsluit het Fries Museum de Collectie Nederland op het gebied van mode en textiel.

Het Erfgoed van de Tweede Wereldoorlog in het museum wordt landelijk en regionaal afgestemd. Het betreft afspraken over behouden, beheren en collectiemobiliteit. Daarnaast wordt er samengewerkt bij het maken van tentoonstellingen en het opzetten van bijzondere activiteiten als een landelijke inzamelactie met betrekking tot oorlogserfgoed. Verdergaande afstemming kan nog worden bereikt met diverse musea in Nederland. We zoeken kansen waar mogelijk en doen dat om het grotere geheel te versterken vanuit de unieke eigen positie in Friesland en het eigen aankoop- en verzamelbeleid.

Een nieuwe tentoonstellingsplek biedt het Medisch Centrum Leeuwarden (MCL). Dit heeft aan zijn 'hoofdstraat' twee vitrines laten bouwen. Hiermee bereiken we jaarlijks 350.000 mensen (10% van de 3,5 miljoen bezoekers van het ziekenhuis). Het doel is het publiek attent te maken op de collectie en het programma van het Fries Museum en Keramiekmuseum Princessehof in Leeuwarden. De huidige presentatie in het MCL is een 'teaser' voor de startprogrammering in september 2013.

4.2

Doelgroepen

De kerndoelgroepen van het Fries Museum zijn inwoners van Friesland, basisschoolleerlingen, toeristen, met name stedentrippers en watersporters, en cultuurliefhebbers met interesse voor cultureel erfgoed en kunst uit Friesland, de rest van Nederland en uit het buitenland.

Ons uitgangspunt is dat iedereen zich welkom en gekend voelt in het museum en er iets van zijn gading vindt.

Communicatie

Het merendeel van de bezoekers van het Fries Museum is niet ingevoerd in de moderne en hedendaagse kunst. Daarom besteden wij veel aandacht aan informatieoverdracht.

Bij iedere presentatie wordt als onderdeel van het projectplan een informatieplan gemaakt, dat de richtlijnen voor informatie op maat bevat. De informatieoverdracht kan verschillen qua niveau, vorm, medium, inhoud en taalgebruik. We kiezen voor een laag instapniveau, zodat iedereen die dit wil, het onderwerp kan volgen. We maken gebruik van toegankelijke teksten, tegelijkertijd bieden we diepgang. We doen geen concessies aan kwaliteit.

We geven informatie aan het publiek, maar krijgen ook waardevolle informatie terug van het publiek. Een inventarisatie van communicatievormen in beide richtingen:

- Korte en heldere toelichting op het werk en de kunstenaar; deze is altijd aanwezig in de voor een breed publiek bedoelde presentaties.
- Randprogrammering, bij presentaties die zich daartoe lenen.
- Rondleidingen, soms ook door het gedeelte van het museum dat normaal niet toegankelijk is, van depot tot kantoor.
- Lezingen, cursussen.
- Debat, ter illustratie kunnen wij tastbare getuigenissen uit het verleden tonen. Erfgoed krijgt op die manier een actuele inhoud. Het Fries Museum kan bijvoorbeeld aanhaken bij actuele debatten over identiteit, landschap en water, krimp, milieu, duurzaamheid en internationale samenwerking.
- Onderwijsprogramma, begeleid door museumdocenten.
- *Meet and greet's* met de curatoren en kunstenaars.
- Korte filmpjes op de website, waarin uitgelegd wordt waarom het museum een bepaalde presentatie heeft geprogrammeerd en waarom de toeschouwer die moet zien.
- Filmpjes, games, interactieve informatieoverdracht en boeken.

De samenwerking tussen kunstenaar en publiek wordt op vele manieren vormgegeven.

De kunstenaar kan, daartoe uitgenodigd door het museum, buiten het museum in contact treden met het publiek. Wij kunnen onze activiteitenruimte inzetten voor educatie en projecten binnen het museum.

Het museum vervult niet alleen een informatieve rol naar het publiek en leerlingen uit het onderwijs, maar ook op het gebied van nascholing over kunsteducatie van het onderwijzend personeel.

Toegankelijkheid

We vinden het belangrijk dat onze bezoekers zich welkom voelen in het museum. Dat vertaalt zich in de ontvangst van bezoekers, de publieksvoorzieningen en de uitwerking van ons aanbod.

Gastvrijheid vinden wij een basiswaarde. We willen mensen het gevoel geven dat ze welkom zijn. Bij de ontwikkeling van al onze publieksproducten is toegankelijkheid belangrijk. Toegankelijk betekent dat iedereen zelfstandig en gelijkwaardig mee kan doen in onze wereld. Het maakt niet uit of het gaat om een bezoek aan een buurthuis, een bioscoop, een winkel of een museum. Wij maken ons museum optimaal toegankelijk onder het motto *design for all*: samen als het kan, apart als het nodig is. Al onze producten zijn zo gemaakt dat iedereen ze zoveel als mogelijk kan gebruiken zonder dat aanpassingen nodig zijn. Voor een aantal terreinen hebben wij specifiek beleid geformuleerd.

• Taal

Het Fries Museum stemt het gebruik van de talen Nederlands, Fries en Engels af op het comfort van de doelgroepen. Alle medewerkers in publieks- en staffuncties verstaan en spreken Fries, Nederlands en Engels. Het gebruik van de verschillende talen is vastgelegd in de vorm van een flexibel taalstatuut. Het Fries Museum ziet de Friese taal als een wezenlijk onderdeel van de Friese cultuur en betreft de taal op een creatieve en originele manier in de uitingen en producten van het museum.

• Tekst

De medewerkers van het Fries Museum schrijven al hun publieksteksten in 'klare taal'. We kiezen voor B1-niveau (Europees Referentiekader) volgens de methode 'Schrijven in Eenvoudig Nederlands'. B1-niveau wordt door 95% van de Nederlandse bevolking begrepen.

• Gezinsvriendelijkheid

Door het creëren van een in alle opzichten prettige omgeving voor ouders en hun kinderen willen wij ervoor zorgen dat zij een bezoek aan ons museum beleven als een positieve sociale ervaring. Een ervaring die leidt tot herhaalbezoek en positieve mond-tot-mond reclame.

Digitaal

Naast een actief presentatiebeleid is een belangrijke rol weggelegd voor het digitaal zichtbaar maken van de collectie en voor sociale media.

De volgende websites van het Fries Museum, of waaraan het Fries Museum content levert, zijn of komen binnenkort online:

- <http://www.friesmuseum.nl>
- <http://collectie.friesmuseum.nl>
Deze site bevat gedetailleerde informatie over de volledige museumcollectie.
- <http://topstukken.friesmuseum.nl>
Op een plattegrond is te zien waar de topstukken uit het Fries Museum vandaan komen. Door op de locatie te klikken kan men inzoomen. Deze site is in 2013 gestart.
- <http://www.friesmerklappen.nl>
- <http://www.friesverzetsmuseum.nl/tentoonstellingen-en-activiteiten>
- <https://www.facebook.com/ModeMuze>
Dit is de facebook pagina van ModeMuze.nl, een initiatief van een aantal Nederlandse musea. ModeMuze is een interactief platform voor iedereen met interesse in mode & kostuum.
- <http://www.beeldbankwo2.nl>
Een site van het NIOD, waarin het Fries Museum participeert.

De Friese topstukken campagne is een app van het Fries Museum, waarop iedereen uitgenodigd wordt te ontdekken hoe zijn of haar woonplaats gekoppeld is aan de Friese geschiedenis en kunst. Bovendien roepen we Friezen op hun eigen Friese Topstuk aan te leveren, en zo de kunst en cultuur van Friesland verder in kaart te brengen. De campagne richt zich op alle dorpen en steden in Friesland, in het bijzonder op de scholen. De resultaten van de campagne kregen na de opening een plek in het museum. Ook andere erfgoedinstellingen in Friesland kunnen aanhaken bij deze app.

4.3 Samenwerkingsverbanden

Met uiteenlopende partners onderhouden wij samenwerkingsverbanden. Daarmee streven wij diverse doelstellingen na:

- beter zichtbaar maken en over het voetlicht brengen van collecties;
- ontwikkelen van onderwijsprogramma's;
- delen van kennis;
- traceren van veelbelovende kunstenaars;
- ontsluiten van collectieonderdelen;
- gezamenlijk verwerven en programmeren (binnen en buiten de eigen muren);

- zo goed mogelijk onze doelgroepen bereiken. Hiervóór zijn al verschillende samenwerkingsverbanden ter sprake gekomen, zoals onder de koppen 'Collectie Nederland' en 'Collectiemobiliteit'. Daaraan voegen we de volgende samenwerkingsverbanden toe.

De inhuizing van het Centrum voor Film in Friesland (CFF) in ons museumgebouw is een prachtkans, die we met beide handen aangrijpen om ons te vernieuwen. Film in Friesland en het Fries Museum dragen beide vanuit hun missie en doelstellingen bij aan de beleving van cultuur in Friesland, zowel op het gebied van erfgoed als op het gebied van beeldcultuur. Dat doen we beide door te inspireren en ontmoetingen te creëren. Het CFF bestaat uit een filmhuis en het Friese filmarchief. Jaarlijks organiseert het CFF het Fries Filmfestival. De toegenomen aandacht voor mediakunst en de publieksvriendelijkheid die die kunstvorm in zich heeft, gekoppeld aan onze thematiek, zijn kansen voor ons aankoop- en presentatiebeleid. Maar ook op andere gebieden, zoals gespecialiseerd behoud en beheer van beeldmateriaal, gaan wij samenwerken. Dat is goed voor onze efficiency. De inhuizing biedt kortom tal van mogelijkheden voor wederzijdse versterking, hetgeen het publiek ten goede komt.

Het basis- en middelbaar onderwijs is een van onze hoofdoelgroepen en we ontwikkelen, ook in samenwerking met andere aanbieders, een uitgebreid onderwijsprogramma naar aanleiding van onze tentoonstellingen. Wij streven ernaar alle kinderen in Friesland kennis te laten maken met kunst en geschiedenis. De programmering van het nieuwe museum is voor ons aanleiding een jong publiek in aanraking te brengen met (hedendaagse) kunst. Het museum onderhoudt intensieve contacten met scholen en

Met het Hbo en Universitair onderwijs werken we samen als opleidingsplaats. We bieden stageplaatsen aan masterstudenten van de Rijksuniversiteit Groningen, Rijksuniversiteit Utrecht en de opleidingen Docent beeldende kunst & vormgeving aan de verschillende hogescholen in Noord Nederland. We werken mee aan de invulling van de masteropleiding Kunsteducatie aan de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden. Andere, nog niet genoemde, instellingen waarmee wij samenwerken zijn: Hanze Hogeschool Groningen, Fryske Akademy, Tresoar, Historisch Centrum Leeuwarden, Radboud Universiteit Nijmegen, het NIOD en Wetterskip Fryslân.

Jantien Jongsma

Sint Jacobiparochie, 2012

Mixed media op papier

133,5 x 173,5 cm

Aankoop met gelden van de Provincie Friesland

Jantien Jongsma maakt landschappen waarin verschillende manieren van zien samenkomen. Er wordt iets in vogelperspectief weergegeven. Er wordt een plattegrond van een bepaalde plek weergegeven en er wordt de suggestie van een verhaal gedaan. Het resultaat is een even kleurrijke als rusteloze wereld waarin het oog geen moment rust wordt gegeven.

Het werk 'Sint Jacobiparochie' is zo'n lappendeken van heterogene elementen: een abstracte zee, geploegde akkers, een verdwaalde boom, naïef getekende mensfiguren, een auto en daaroverheen een plattegrond van het dorp waarnaar het werk verwijst: Sint Jacobiparochie. Het werk heeft een autobiografische achtergrond. Sint Jacobiparochie betekent

voor haar de geboortegrond van haar vader. 'Sint Jacobiparochie' maakt als zodanig deel uit van een veel grotere cyclus. Deze cyclus begint in haar geboorteplaats Harlingen en eindigt in Amsterdam, haar huidige woonplaats. Door de aankoop van deze caleidoscopische visie op haar eigen bestaan verwerft het Fries Museum niet alleen een buitengewoon landschap, maar ook een zelfportret in de derde persoon. Het past volmaakt in het aankoopbeleid dat op identiteit en omgeving (landschap) is gericht.

bijlagen

Bijlage 5.1 **Geschiedenis van de collectie moderne en hedendaagse kunst**

Voorgeschiedenis

Friese kunstenaars vroegen met een ‘oproer’ midden jaren tachtig van de twintigste eeuw aandacht voor het slechte kunstklimaat in hun provincie. Zij wilden een eigen museum voor hedendaagse en moderne kunst. Er werd gedemonstreerd en er werd van de politiek geëist dat er iets aan de slechte situatie gedaan zou worden. De Provincie Friesland reageerde hier in 1988 op met de instelling van een onderzoekscommissie met de opdracht om na te gaan of een museum voor moderne kunst haalbaar zou zijn. Deze commissie-Beeren adviseerde aan het Fries Museum een afdeling moderne kunst toe te voegen.

Het museum maakte al vanaf de oprichting in 1881 hedendaagse kunsttentoonstellingen en er was dankzij schenkingen en legaten een collectie moderne kunst aanwezig. Vanaf het begin vormde moderne kunst een onderdeel van de verzameling. Dit collectieonderdeel kreeg betekenis toen de heer Suringar in 1892 zijn toen hedendaagse collectie kunst aan het museum schonk. In de jaren vijftig van de twintigste eeuw groeide de collectie moderne kunst gestaag dankzij langdurige bruiklenen van de Ottema-Kingma Stichting aan het museum. Het museum zelf verzamelde tot de jaren zeventig van de twintigste eeuw echter niet actief. Vanaf de jaren zeventig organiseerde het museum regelmatig tentoonstellingen met werk van Friese moderne kunstenaars. Dit had tot gevolg dat het museum enkele omvangrijke collecties van Friese schilders geschonken en gelegateerd kreeg. Dankzij de provinciale aankoopcommissie kreeg het museum vanaf 1974 de mogelijkheid regelmatig een hedendaags kunstwerk aan te kopen.

Volgens de commissie-Beeren konden de verzamelin-

gen moderne kunst van de Provincie Friesland en van de Gemeente Leeuwarden hieraan worden toegevoegd blijkens een brief aan het bestuur van de Stichting Het Fries Museum, gedateerd op 28 november 1988.

Samen vormden deze collecties in 1993 het uitgangspunt voor de nieuw op te zetten afdeling. In hetzelfde jaar kreeg het museum een actieve verzameltaak toebedeeld door de Provincie Friesland.

In de jaren die sindsdien zijn verstreken, is het Fries Museum in Noord-Nederland een belangrijk podium voor moderne en hedendaagse kunst geworden. Het museum heeft in die tijd een collectie hedendaagse kunst opgebouwd. Deze collectie bestaat uit werk van Friese kunstenaars, uit werk van jonge Nederlandse kunstenaars en uit werk van internationale kunstenaars. De verzameling bestaat inmiddels uit meer dan 10.000 kunstwerken en heeft een nauwe relatie met de collectie oude schilderkunst van het museum. Met en rondom deze collectie organiseert het museum jaarlijks grote en kleine tentoonstellingen moderne en hedendaagse kunst.

Deelverzamelingen moderne en hedendaagse kunst

Er zijn in de collectie moderne en hedendaagse kunst van het Fries Museum drie deelverzamelingen te onderscheiden. Naast een collectie Friese kunst en een collectie hedendaagse Nederlandse kunst is er een grote verzameling moderne grafiek. Deze drie collecties hebben onderling verschillende raakvlakken.

Friese moderne kunst

De verzameling moderne en hedendaagse kunst van het museum bevatte oorspronkelijk veel werk van Friese kunstenaars, maar was onvoldoende representatief. De collectie is samengesteld uit eigen bezit en bruiklenen van de Gemeente

Leeuwarden en de Provincie Friesland.

Vanaf begin jaren negentig van de vorige eeuw stelt het museum zichzelf de taak om een coherente basiscollectie twintigste-eeuwse Friese kunst aan te leggen. (Met financiële ondersteuning van de Provincie Friesland en het Mondriaan Fonds.)

Er is sinds die tijd werk aangekocht van belangrijke schilders en beeldhouwers, zoals Gerrit Benner, Jan Mankes, Sjoerd de Vries, Harmen Abma en Ids Willemsma. Jonge, veelbelovende kunstenaars in de provincie worden nauwgezet gevolgd, zoals B.C. Epker, Jantien Jongsma en Claudy Jongstra. En sinds enkele jaren wordt werk aangekocht van kunstenaars die van oorsprong Fries zijn, maar naar elders zijn vertrokken zoals Marnix Goossens en Robert Zandvliet. Hun werk past binnen een van de thema's landschap of portret.

De verzameling Friese kunst kreeg een impuls door een bruikleen van een aantal belangrijke schilderijen van Gerrit Benner en Jan Mankes van het Haags Gemeentemuseum, Stedelijk Museum in Amsterdam, de Boersma-Adema Stichting en door een bruikleen van bijna 250 gouaches en tekeningen van Gerrit Benner van het Instituut Collectie Nederland.

Moderne grafiek

Het museum had veel bladen moderne grafiek van voornamelijk Friese kunstenaars in zijn collectie. Met een groot bruikleen in 1993 van een Friese verzamelaar van een bijzondere collectie moderne Nederlandse en internationale grafiek, werd moderne grafiek een apart verzamel- en presentatiegebied. In 1996 werd deze collectie uitgebreid met een schenking van Europese grafiek door de familie Knecht-Drenth. Uit het fonds dat aan deze collectie is gekoppeld, wordt al meer dan tien jaar structureel grafiek aangekocht. In 2000 kon de collectie Nederlandse grafiek van Rento Brattinga worden aangekocht. De motivatie voor het aanleggen van de verzameling grafiek was dat hiermee goede referentiebeelden konden worden verzameld van de internationale ontwikkelingen in de moderne kunst in de afgelopen decennia. Bovendien ontvangt het Fries Museum een exemplaar van elke nieuwe uitgave van Rento Brattinga.

Landelijke hedendaagse kunst

Rond 1995 was er een basiscollectie moderne Friese kunst samengesteld, die voldoende houvast bood om verder te verzamelen en te presenteren. In dezelfde periode werd ook geconstateerd dat de verzameling weliswaar een beeld van de moderne en hedendaagse kunst in Friesland gaf, maar dat de ontwikkelingen in de Friese kunst niet parallel liepen aan die van de landelijke hedendaagse kunst.

Het ontbreken van een levendig kunstklimaat, de afwezigheid van kunstopleidingen en de vergrijzing van het kunstenaars-

bestand in de provincie speelden hierbij een belangrijke rol. Dit gemis vond zijn weerslag in de kwaliteit van het in deze provincie geproduceerde werk. Het vormde de aanleiding tot herformulering van het collectiebeleid in 1998. Om het publiek én de kunstenaars in de provincie een beeld te kunnen geven van de relatie tussen de Friese kunst en de kunst buiten Friesland is het Fries Museum, naast de ontwikkelingen in Friesland, landelijk gaan verzamelen. De hedendaagse landelijke kunst biedt zo niet alleen een visuele context voor de provinciale collectie, maar biedt ook de mogelijkheid inhoudelijke verbanden te leggen of contrasten te laten zien tussen Friese en (inter)nationale kunst.

Bijlage 5.2 Geschiedenis collectiethema's portret en landschap

De thema's portret (visies op identiteit) en landschap (visies op ruimte) blijven relevant binnen de hedendaagse kunst. Het Fries Museum handhaaft deze thema's, maar gaat ze op een andere manier inzetten: door een opdrachtrelatie met kunstenaars. We zijn op zoek naar een ander type kunst, dat naar buiten treedt en door zijn inhoud zoekt naar contact met de omringende wereld en de vraagstukken die daar spelen. In het verleden werden de thema's daarentegen beredeneerd vanuit de kunst zélf. De geschiedenis van de totstandkoming van de thema's wordt in deze bijlage uiteengezet.

De collectie oude schilderkunst is de belangrijkste schakel met het verzamelbeleid moderne en hedendaagse kunst: zij bestaat uit circa 2.000 werken vanaf de zestiende tot begin twintigste eeuw. Binnen die verzameling zijn opvallend veel portretten. In de hedendaagse Nederlandse kunst werd het portret eind jaren negentig van de vorige eeuw weer actueel. Daarna is dit thema door kunstenaars steeds verder uitgewerkt. Voor het Fries Museum was dit gegeven een geschikt uitgangspunt om een verzameling hedendaagse Nederlandse kunst aan te leggen. Ook een ander klassiek genre bleek in die tijd door jonge Nederlandse kunstenaars te zijn herontdekt en had eveneens wortels in de collecties van het museum, namelijk het 'landschap'. Dit thema is steeds een inspiratiebron gebleven voor hedendaagse kunstenaars. Het geldt als tweede uitgangspunt. Beide thema's vervullen een brugfunctie tussen de collectie Friese oude en nieuwe kunst en de hedendaagse landelijke kunst. De Nederlandse hedendaagse kunst biedt bovendien een context voor de collectie Friese moderne en hedendaagse kunst.

In 1998 vormden de thema's *portret* en *landschap* de vertrekpunten van nieuw beleid. Deze uitgangspunten zijn in de daaropvolgende jaren steeds opnieuw overwogen. Daarbij werd onder meer gekeken naar de relevantie van de thema's binnen de hedendaagse kunst. Beide thema's bleven hun actualiteit

behouden, maar de inhoud was aan verandering onderhevig. In 1999 gooide het museum zijn ramen en deuren open voor input van buiten. Samen met andere musea werd het kunstcircuit in Nederland in beweging gezet. Tegelijkertijd zag het Fries Museum toen als opdracht het kunstklimaat in Friesland te stimuleren. Gebleken was dat in geheel Noord-Nederland niet op permanente basis hedendaagse Nederlandse kunst werd getoond. De constatering vormden eind jaren negentig van de vorige eeuw de belangrijkste redenen om een nieuw aankoopbeleid moderne en hedendaagse kunst te formuleren. Het nieuwe beleid was gericht op het verzamelen van werk dat zinvol zou zijn in de context van het Fries Museum en zijn collecties. Bovendien mocht de uitbreiding niet inwisselbaar zijn voor collecties die elders in Nederland werden samengesteld.

In het verzamel- en aankoopplan voor de periode 2002 en 2003 heeft het Fries Museum de onderwerpen 'portret' en 'landschap' opnieuw gedefinieerd, nadat was vastgesteld dat deze thema's relevant waren in de hedendaagse kunst. De opvatting van beide thema's is toen minder letterlijk geformuleerd. Het 'portret' werd door het Fries Museum opgevat als manifestatie van een realistische weergave. Omdat het om de weergave van een opvatting van de mens ging, werd het begrip 'portret' uitgebreid naar 'mensbeeld'. Hieronder vallen figuratieve beelden van de mens, maar ook visies op het mens-zijn.

Het thema 'landschap' is toen eveneens preciezer geïnterpreteerd. Aangezien in de kunst van dat moment de natuur een belangrijke rol speelde, evenals de betekenis van de ruimte, was een omschrijving van het begrip 'landschap' als 'betekenisvolle ruimte' beter op zijn plaats. Onder dit begrip zijn ook kunstwerken opgenomen waarin de kunstenaar het landschap gebruikt als schilderkunstig onderzoeksmiddel. Hier gaat het om ruimtelijkheid, compositie en het spel tussen figuratie en abstractie.

Van portret naar identiteit

Sinds 2004 heeft het museum het thema *portret* in het aankoopplan toegespitst op het begrip *identiteit*. Identiteit is niet los te zien van de omringende wereld en is even veranderlijk als de omgeving. Kunstenaars gebruiken het portret om te onderzoeken wat de rol en het effect van kunst in de samenleving zijn.

De theoretische onderbouwing van onze visie op portret is als volgt.

Een portret kan een zo nauwkeurig mogelijke weergave van de werkelijkheid zijn, maar in de hedendaagse kunst gaat het daar niet om. Het hedendaagse portret houdt ons een spiegel voor die de werkelijkheid zo vertekent dat de toeschouwer tot nadenken wordt gedwongen. Het is bedoeld als reflectie op

de maatschappij en om ons nieuwe inzichten te verschaffen. Het hedendaagse portret komt daarmee steeds verder af te staan van het (neo-)romantische (zelf)portret, een specifieke vorm van het portret, die tijdens de golf van 'jonge' schilders in de jaren tachtig een laatste oprisping beleefde. In het romantische portret gaat het om de schilderkunst in directe relatie tot de verkenning van de eigen, authentieke persoonlijkheid. Het gaat om de revelatie van de unieke en subjectieve belevingswereld van de autonome kunstenaar. Deze variant van het portret is nu niet meer actueel.

Het hedendaagse portret is een exponent van de chaotische en onzekere wereld van nu. Dit wordt versterkt door de digitale revolutie, de mondialisering, globalisering, migratie en andere actuele maatschappelijke vraagstukken. Het meest veilige is het eigen lichaam, het idee van identiteit en de directe leefomgeving. Het idee van de identiteit wordt niet als iets absoluuts opgevat (zoals in de romantiek), maar als iets betrekkelijks. De identiteit van een ding of een persoon is een tijdelijk en relatief gegeven. De identiteit van iets of iemand is afhankelijk geworden van het gekoesterde mensbeeld. Als het mensbeeld verandert, verandert het besef van identiteit. De kunstenaar heeft zich in de afgelopen decennia steeds meer naar de zichtbare werkelijkheid gekeerd. Het kan geen toeval zijn dat de foto in de recente geschiedenis een enorme vlucht heeft genomen. De foto zegt niet alleen op directe wijze iets over het hier en nu, ze creëert ook de nodige distantie tot het onderwerp. In het afgelopen decennium zijn steeds meer kunstenaars geïnteresseerd geraakt in het vraagstuk van de 'identiteit'. Deze is in alle denkbare vormen en hoedanigheden onderzocht. Of het nu om de eigen existentie ging in relatie tot de 'ander', of het onderzoek van de sociale ruimte, of de diverse relaties tussen het private tegenover het publieke, of om de verschillende aspecten van de eigen culturele achtergrond, herkomst, ras, religie, nationaliteit. Telkens weer is het kernwoord 'identiteit'. Het hedendaagse portret is zo nauw verweven geraakt met de diverse noties van het begrip identiteit, dat beide niet meer te scheiden of te onderscheiden zijn. Kunstenaars becommentariëren de maakbaarheid van de mens op zowel psychisch als fysiek niveau. In de meest recente portretten is aandacht voor het cultureel geworteld zijn. Westerse kunst gaat samen met geschiedenis of met elementen uit niet-westerse culturen. Kunst en folklore komen samen in nieuwe portretten.

Van landschap naar ruimte en omgeving

Het thema *landschap* is in 2004 uitgebreid tot 'visies op landschap, ruimte en omgeving'. De veranderende samenleving heeft invloed op de omgang met de natuur. De kunstenaar maakt hier deel van uit en geeft vorm en invulling aan zijn omgeving.

Ook voor dit thema volgt hier onze theoretische onderbouwing. Kunstenaars laten ons de stand van zaken in de samenleving

zien. Soms met behulp van schijnbaar prachtige beelden van bossen en velden, soms door haarscherpe foto's van het vuil in de nachtelijke stad. Ze registreren, vertragen of vervreemden. Hun beelden tonen de effecten die de natuur op de mens heeft en andersom. Maar ze proberen vooral te laten zien wat de natuur, het landschap en de omgeving betekenen voor de eigentijdse mens.

Tegenwoordig bestaat er in Nederland tussen het klassieke, geschilderde landschap en de verbeelding van dit thema in de meest extreme installaties een breed scala aan meng- of tussenvormen. Het landschap duikt op in tekenkunst, fotografie, film- en video-installaties, en in driedimensionale kunstwerken van miniformaat tot extreem grote omvang. Hoe het landschap zich in de kunstwerken aan ons voordoet, varieert evenzeer. Niet alleen in de keuze van het materiaal en de media is alles mogelijk, ook het gepresenteerde beeld loopt uiteen van een rustig landschap met een blauwe lucht erboven tot installaties over natuurfenomenen zoals het klimaat. In het meest klassieke medium, de schilderkunst, is het landschap voor kunstenaars aanleiding om te experimenteren met schilderkunstige middelen, terwijl het anderen juist gaat om de voorstelling. Kunstenaars die het museum rond dit thema heeft gebracht zijn bijvoorbeeld Stephan Vanfleteren en Gerco de Ruijter, die een tentoonstelling had in 2010 met vliegerfoto's van Friese landschappen.

Hedendaagse kunstenaars hebben volop aanknopingspunten om nieuw werk te maken binnen het thema 'landschap', waar kunstenaars al eeuwenlang door geïnspireerd raken.

Het aantal variaties op het thema 'landschap' is groot. Soms dient het thema als formeel kader of als motief voor een schilderkunstig avontuur, maar steeds vaker gaat het om de vormgeving van de wereld, waarin de kunstenaar zelf verkeert. Het hedendaagse landschap heeft veel gemeen met het moderne portret. Ook hier zijn begrippen als nabijheid, de eigen omgeving en de rol van de kunstenaar belangrijk. Het hedendaagse landschap en de natuur, evenals de (woon)omgeving, hebben een andere betekenis gekregen als gevolg van de snelle maatschappelijke ontwikkelingen. Er is het besef van het verlies van ruimte. De natuur is overgeleverd aan de eisen en behoeftes van de mens en wordt steeds meer teruggedrongen. Migratie verandert de samenstelling van de bevolking, de normen en waarden en de omgang met de natuur. Het individu heeft steeds meer behoefte aan ruimte. Maar de ruimte moet met veel meer mensen worden gedeeld. Toch past de mens zich telkens weer aan de nieuwe situatie aan. Desnoods reist hij de halve wereld rond om een nieuwe relatie met zijn omgeving aan te kunnen gaan. Het resulteert in uiteenlopend werk waarin de ene kunstenaar constateert dat de omgeving 'daar' steeds meer gaat lijken op de omgeving 'hier' en de andere kunstenaar juist de specifieke of exotische kenmerken gebruikt in zijn of haar werk. Nauw verwant aan het thema landschap is het thema natuur.

Natuur wordt een steeds belangrijker onderwerp, van ecologische projecten tot de vraag wat wij eten.

Het museum volgt de ontwikkelingen in Nederland nauwlettend. Een belangrijk uitgangspunt voor het Fries Museum is dat de collectie en de uitbreidingen daarvan niet inwisselbaar mogen zijn voor collecties die elders in Nederland worden samengesteld.

De keuze van het Fries Museum voor de twee thema's is niet alleen verankerd in de collectie oude schilderkunst van het museum, maar geeft ook richting en continuïteit aan die collectie. Zo blijft de samenhang van de collectie ook in de toekomst gewaarborgd. Regelmatig worden de thema's op hun actualiteit getoetst.

Bijlage 5.3 **Beschrijving portretcollectie**

Lang is aangenomen dat de portretschilderkunst het dominante genre was in Friesland, doordat de collectie oude schilderkunst van het Fries Museum veel portretten bevat. Onderzoek van Piet Bakker naar de kunstmarkt in de zeventiende eeuw in Friesland heeft echter uitgewezen dat alle uit die tijd bekende genres voorkomen op de Friese kunstmarkt. De Friese schilderkunst was zowel in artistiek als economisch opzicht belangrijker dan altijd is aangenomen. De Friese kunstproductie vormde bovendien in nagenoeg elk opzicht een onlosmakelijk geheel met de Hollandse. (Piet Bakker, 'Gezicht op Leeuwarden. Schilders in Friesland en de markt voor schilderijen in de Gouden Eeuw', promotie onderzoek, 2008).

Al in de zestiende eeuw, toen de portretschilderkunst zich in Friesland ontwikkelde, was de kwaliteit van dit genre hoog. De werken van Adriaan van Cronenburg (1520/ '25 - na 1604) in het Fries Museum zijn hiervan het beste bewijs. In de zeventiende eeuw bloeide de portretschilderkunst, met Wybrandt de Geest (1592 - na 1661) als de belangrijkste meester. De zeventiende eeuw is ruim vertegenwoordigd. Uit de achttiende eeuw bezit het museum een groot aantal portretten, geschonken door Koning Willem III. De classicistische portretten van Willem Bartel van der Kooi (1768-1836) zijn van hoge kwaliteit en van de in zijn tijd zeer gevierde schilder Christoffel Bisschop (1828-1904) bezit het Fries Museum topwerken.

Aan het eind van de negentiende eeuw deed de fotografie haar intrede. Het Fries Museum bezit een collectie portretfoto's waaronder Daguerotypen uit de begintijd van de fotografie. De foto's laten staatsieportretten zien van bekende en onbekende mensen uit Friesland en daarbuiten. Bij deze foto's gaat het in eerste instantie om een goede gelijkenis. Bekende figuren uit de samenleving zijn gewilde modellen voor foto's. Daar tegenover stond een grote

Tryntsje Nauta

Project 'Oranjekoek', 2012/2013

9 kleurenfoto's uit een serie van ruim 100

Handafdruk C print

100 x 100 cm

Editie 1 / 2

Aankoop met gelden van de Bank Giro Loterij in het kader van het TV programma MUSE dat het museum maakte i.s.m. Omrop Fryslân, 2013.

In het voorjaar van 2012 ging de Nederlandse fotograaf Tryntsje Nauta (1981, woont en werkt in Friesland en Berlijn) bij alle Friese bakkers langs om hun variant op de Friese oranjekoek te fotograferen. Dit gebak is een echte Friese specialiteit: iedere zichzelf respecterende bakker maakt zijn eigen variant met een eigen receptuur en een geheel eigen wijze van decoreren (met slagroom, verse vruchten en chocolade). Met deze serie van ruim honderd foto's worden niet alleen de culinaire verschillen en overeenkomsten tussen een honderdtal (banket-) bakkers gedocumenteerd, maar ook de culturele eigenheid en traditie van een hele regio vastgelegd. Nog belangrijker is dat de Friese oranjekoek in deze serie foto's als een metafoor voor de Friese identiteit wordt opgevat. Omdat het Fries Museum de hoeder is van een deel van deze identiteit, mag de deelverzameling van negen uitgezochte 'Oranjekoek' foto's als een essentiële aanvulling van de collecties van het museum worden gezien.

belangstelling voor volkenkunde en sociale 'outcasts'. In de collectie van het Fries Museum zijn beide interessegebieden vertegenwoordigd. Zo zijn er foto's uit het begin van de twintigste eeuw, gemaakt door fotografen als Aaltje de Jong (1864-1934) of H.J. Craije (1875-1936).

Hoewel de portretschilderkunst naar de achtergrond verdween, betekende de fotografie niet de ondergang van de portretschilderkunst. Vooral het zelfportret bleef populair bij schilders. Jan Mankes (1889-1920), die lange tijd in Friesland woonde, maakte verschillende zelfportretten. Het Fries Museum bezit er een uit 1912, waarin Mankes het 'zuiver geestelijke' probeerde uit te drukken. Andere kunstenaars uit de collectie van het Fries Museum kozen zichzelf als studieobject om te experimenteren met stijlen, zoals Jeanne Bieruma Oosting (1898-1994).

De ontwikkeling van onderwerpen en stijlen binnen het thema 'portret' rond de jaren twintig van de vorige eeuw is goed te volgen in het werk van de van oorsprong Friese kunstenaar Piet van der Hem (1885-1961). Hij reisde, net als veel van zijn tijdgenoten, naar Parijs en kwam daar in aanraking met de nieuwe ontwikkelingen in de kunst. Hij ging experimenteren met verschillende stijlen, maar durfde de figuratie niet los te laten. Willem Hussum (1900-1974) schilderde in 1942 een geabstraheerd gezicht, waarin duidelijk invloeden van Afrikaanse maskers zijn te bespeuren.

Met de hernieuwde belangstelling voor schilderkunst eind jaren zeventig van de vorige eeuw, leek de interesse voor oude genres ook terug te keren. Eén van de kunstenaars die voor het portret kiest is Emo Verkerk (1955), waarvan het Fries Museum een aantal portretten bezit. Verkerk tracht in zijn portretten zijn visie op de afgebeelde persoon weer te geven, maar ook beeldende aspecten, zoals compositie, materiaal en kleur zijn van belang.

In Friesland is het genre 'portret' gedurende de hele twintigste eeuw in zwang gebleven. Een hoogtepunt vormen de portretten van schrijvers, burgemeesters en markante figuren uit Friesland die Sjoerd de Vries (1941) vanaf het eind van de jaren zestig van de vorige eeuw maakte. Ze vallen op door de nadruk op karakteristieken in het gezicht en de techniek die De Vries zelf ontwikkelde. Sinds de jaren negentig van de vorige eeuw lopen de ontwikkelingen van de Friese en niet-Friese kunstenaars parallel. Het thema 'mensbeeld' komt zowel in de video's van de in Friesland wonende kunstenaar Marten Winters (1969) voor als in de video's 'Meneer en mevrouw Potters' van de Nederlandse kunstenaar Jeroen Kooijmans (1967).

De opvatting van het portret als identiteit, zoals het museum dat sinds 2006 hanteert, is in Friesland een veelvoorkomend thema. B.C.Epker (1968) maakt psychologische landschappen, Patrick Gofre (1959) heeft het thema culturele diversiteit als onderwerp gekozen en Wynolt Visser (1981) gebruikt het zelfportret als masker tussen buitenwereld en binnenwereld.

In de afgelopen jaren was in het Fries Museum regelmatig werk te zien dat aansloot bij het thema *Identiteit*, zoals de fototentoonstelling 'De Zee roept', de foto's van Stephan Vanfleteren en werken uit de eigen collectie in 'Windows'. Vanwege de werkzaamheden rond de nieuwbouw was er echter een beperktere ruimte voor presentaties dan in de periode ervoor. Binnen het thema identiteit gaat het museum ook samen met het CFF op zoek naar mediakunst die zich specifiek met dit thema bezighoudt.

In de komende periode blijft het museum zich concentreren op kunstwerken die specifiek het thema identiteit aan de orde stellen. Dit houdt in dat er verder wordt verzameld op de lijn die is uitgezet. De manier waarop we dat doen is echter anders, zoals in dit beleidstuk blijkt.

Bijlage 5.4 **Beschrijving landschapcollectie**

Het thema landschap wordt in de collectie van het Fries Museum vooral vertegenwoordigd door werk van bekende Friese kunstenaars uit de twintigste eeuw. Toch is uit onderzoek gebleken dat ook in de voorgaande periode veel landschappen in Friesland zijn geschilderd. In de collectie van het Fries Museum is onder andere werk van de zeventiende-eeuwse Friese landschapsschilder Jacobus Sibbrandi Mancadan (1602-1680) aanwezig: een italianisant die ook enkele schilderijen maakte van het Friese en het Groningse landschap. Ook in de achttiende en negentiende eeuw werden er landschappen geschilderd door Friese kunstenaars. In de twintigste eeuw bleef in Friesland de landschapsschilderkunst van belang, ook toen de eeuwenoude schildergenres elders in Nederland en Europa aan betekenis inboetten.

Aan het begin van de twintigste eeuw gebeurde er in Friesland weinig op het gebied van de ontwikkeling van de beeldende kunst. Dat was een algemeen beeld in Nederland, want buiten enkele grote steden was er weinig kunstonderwijs. Wel werd er driftig gefotografeerd. Het Fries Museum bezit een groot aantal foto's uit het begin van de twintigste eeuw waarop het Friese landschap met dorpen en steden is vastgelegd. Enkele van deze fotografen zijn vanuit artistiek oogpunt gezien noemenswaardig.

Zo fotografeerde Egbert Beitschat (1871-1930) het Friese landschap vanuit de schilderkunstige opvattingen van de romantiek en Gerarda Henrietta Matthijssen (1830-1907) fotografeerde stads- en dorpsgezichten in een persoonlijke stijl, los van de gangbare conventies van die tijd.

Friesland kende in de eerste helft van de twintigste eeuw geen kunstenaars van formaat, die de rol van leermeester konden vervullen. Friese kunstenaars waren aangewezen op kunstcentra in het land. Een aantal kunstenaars vertrok naar Amsterdam of Den Haag, waar ze kennis maakten met het werk van de Haagse School. Evenals veel andere Neder-

landse kunstenaars legden zij zich toe op de goed verkoopbare stijl van de Haagse School, wel met Friese onderwerpen, zoals voorstellingen van skûtsjes met bruine zeilen tegen een zilverkleurige achtergrond. De belangrijkste onder hen zijn: Egnatius Ydema (1879-1937), Ype Wenning (1879-1959), Ids Wiersma (1879-1959), Johannes Elsinga (1883-1969) en Andries van der Sloot (1884-1955).

Nieuwe ontwikkelingen in de binnen- en buitenlandse kunst vonden in Friesland weinig navolgers, op enkele schilders na. Leendert Scheltema (1876-1966) leerde al vroeg Jan Toorop kennen. Toorops impressionistische stijl zien we terug in de landschappen van Scheltema. Tjerk Bottema (1882-1940) woonde jaren in Parijs, waar hij in nauw contact stond met de internationale avant-garde. Hij vervormde zijn uitgangspunt, een landschap met koeien, à la Bart van der Leck tot eenvoudige, heldere vlakken. In Friesland waren veel kunstenaars die je als 'eenling' zou kunnen bestempelen.

Zij namen bepaalde aspecten van moderne stromingen over, maar verwerkten deze invloeden tot een eigen vormtaal. Dit gold voor kunstenaars als Tames Oud (1895-1953), Sierd Geertsma (1896-1985) en Germ de Jong (1886-1967).

Het duurde nog tot halverwege de jaren vijftig van de vorige eeuw voordat het kunstklimaat in Friesland veranderde.

Gerrit Benner (1897-1981) begon vanaf die tijd in grote, vaak stralende kleurvlakken te schilderen. Zijn geabstraheerde Friese landschappen betekenden een enorme impuls voor de schilderkunst in Friesland.

In navolging van Benner ontstond de kunstenaarsgroep 'Yn'e line'. Zij brachten een definitieve breuk met de heersende postimpressionistische landschapsschilderkunst teweeg.

De belangrijkste schilders van deze groep zijn Jan Frearks van der Bij (1922) en Klaas Koopmans (1920-2006). Zij maken expressionistisch geschilderde landschappen, waarin behalve invloeden van Benner ook die van De Ploeg en Cobra herkenbaar zijn.

Niet alleen het expressionisme van Cobra en Benner vond navolging in Friesland, maar ook de realistische schilderstijlen. Zo maakte Bouke van der Sloot (1908-1995) gedurende de jaren veertig van de vorige eeuw landschappen die qua stijl te vergelijken waren met het werk van Pyke Koch en Dick Ket, maar die in onderwerp en inhoud totaal verschilden. Het ging Van der Sloot uitsluitend om de nauwkeurige weergave van het landschap.

Pit van Loo (1905-1991) sloot in de jaren zeventig van de vorige eeuw met zijn superrealistische landschappen aan bij het fotorealisme, maar waar deze laatste de foto's direct en natuurgetrouw kopiëren, gebruikte Van Loo slechts delen van zwart-wit foto's om details in te vullen.

Vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw vormden landschappen het uitgangspunt voor diverse conceptuele kunstenaars. De landschappen van Willem van Althuis (1926-2006) zijn niet meer als zodanig herkenbaar. Het zijn abstracte

voorstellingen van grijze en blauwe vlakken waar in het midden nog een vage aanduiding van een horizon te zien is. Hij gebruikte het landschap om de werking van kleur en licht te doorgronden. Harmen Abma (1937-2007) maakte series kleurige schilderijen, waarvan de kleurmenging door rekenkundige reeksen is bepaald. Af en toe keerde hij 'terug' naar het landschapsthema om inspiratie op te doen, zoals in zijn laatste werken. Ramon van der Werken (1948) gebruikt het bos als uitgangspunt voor zijn onderzoek naar de 'chaotische ordening' van de natuur.

In de afgelopen jaren is de collectie van het Fries Museum uitgebreid met landschappen van Henk de Vries (1950) en Tjibbe Hooghiemstra (1957). De Vries experimenteert met verf en vloeibare substanties waarmee hij vage beelden maakt die doen denken aan Waddenlandschappen. Hooghiemstra maakt poëtische tekeningen die refereren naar de natuur. Van Gé-Karel van der Sterren (1969) bezit het museum meerdere landschappen. Het landschap in de fotografie wordt bijvoorbeeld in de collectie vertegenwoordigd door werk van Jan Koster (1959).

Bijlage 5.5 Friese kunst

Kunst en cultuur in en van Friesland is de spil van het Fries Museum. Het Museum hecht er belang aan om ook moderne en hedendaagse kunst te presenteren. Lang volgden de algemene ontwikkelingen in Friesland niet zozeer de landelijke tendensen, maar borduurden ze voort op opvattingen van kunst als een expressie van een innerlijke drang, of intuïtieve reacties op de omgeving. Een van de oorzaken hiervan was misschien dat het kunstenaarsbestand van Friesland sterk aan het vergrijzen was. De jonge kunstenaars die in Friesland zijn geboren, zijn voor hoger kunstonderwijs afhankelijk van opleidingen elders in het land. Toch komen meer jonge kunstenaars na hun opleiding terug naar Friesland. De exploitatie van de voormalige gevangenis, De Blokhuispoort in Leeuwarden als 'broedplaats' voor talent heeft ertoe geleid dat er meer jonge kunstenaars in Leeuwarden blijven. Daarnaast hebben de ruimte, de voorzieningen en het internet ervoor gezorgd dat zich in de afgelopen periode enkele veelbelovende en toonaangevende ontwerpers in Friesland hebben gevestigd, zoals Claudy Jongstra (ontwerpster) en Nynke Rixt Jukema (architecte).

In Friesland zijn relatief veel kunstenaars die een zeer nauwe band met de cultuur en natuur van de provincie hebben. Binnen de hedendaagse schilderkunst in Friesland bestaat de neiging terug te gaan op voorgangers uit de kunstgeschiedenis, van Pyke Koch tot Karel Appel en Gerrit Benner, en van de Romantiek tot het Formalisme.

In Friesland wordt nog steeds veel traditioneel beeldhouwwerk gemaakt in steen, hout of metaal. Ook hier zijn verwijzingen

gen naar bekende voorgangers als Henry Moore, Giacometti of het constructivisme te bespeuren. Deze stand van zaken wijkt naar onze mening niet sterk af van de situatie in andere perifere Nederlandse provincies.

Er is in Friesland een klein aantal kunstenaars werkzaam die de landelijke ontwikkelingen volgen. Zij proberen daarbinnen hun eigen visies vorm te geven.

De verzameling

De basiscollectie Friese moderne kunst van het museum bestaat uit schilderijen, driedimensionale werken, tekeningen en video's. Zoals reeds opgemerkt, is de collectie ontstaan in 1993 uit een samenvoeging van drie collecties, die op een onsamenhangende manier zijn gevormd. In deze collecties waren rijp en groen aanwezig. Een inventarisatie van de collecties was een van de eerste taken van het Fries Museum om in de relatieve 'chaos' orde aan te brengen.

Die orde was ook noodzakelijk om na te gaan waar en hoe de collectie verder uitgebouwd zou moeten worden. Voor het museum was het vanzelfsprekend dat het toekomstige verzamelbeleid gebaseerd moest zijn op de voorhanden zijnde collectie. De ordening ervan hing nauw samen met het vaststellen van de aanwezige kwaliteit van de objecten in de verzameling. Onder kwaliteit wordt verstaan de kwaliteit van het object op zich (de inhoudelijke kwaliteit, de fysieke kwaliteit en de onderlinge relatie), de waarde van een werk in het oeuvre van een kunstenaar, de waarde van het werk in kunst-historische context en de betekenis voor de collectie van het Fries Museum. Dit vereiste, naast kennis van de kwaliteiten van aparte objecten, inzicht in de algemene kunstgeschiedenis en in de Friese kunst.

Er bestaat in Friesland geen objectieve, wetenschappelijke beschrijving van de ontwikkelingen op het gebied van de moderne kunst. Maar sinds 2008 is er wel een standaardwerk geschreven door Huub Mous. In zijn boek behandelt hij alle belangrijke ontwikkelingen in de moderne Friese beeldende kunst op hoofdlijnen vanuit een brede optiek en verschillende perspectieven (Huub Mous 'De Kleur van Friesland. Beeldende kunst na 1945', 2008, Friese Pers/Noordhoek). In de afgelopen decennia zijn ook ettelijke publicaties verschenen over (groeps)-tentoonstellingen en werk van afzonderlijke kunstenaars. Met de ongeordende collectie enerzijds en de aanwezige informatie anderzijds ging het museum halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw aan de slag om de collectie te analyseren en te zoeken naar kernen of lijnen in de collectie die een aanzet zouden kunnen geven tot een gericht verzamelbeleid.

De analyse van de ontwikkelingen in de kunstwereld van Friesland maakte duidelijk dat die niet erg afweken van de nationale ontwikkelingen. Wel vonden deze op het gebied van de eigentijdse kunst hier allemaal wat later plaats. Er

was duidelijk een verband tussen de kwaliteit van de kunst en contacten van de maker met andere kunstenaars. Ook zorgde een goed kunstklimaat voor interessante experimenten. Dit was bijvoorbeeld het geval toen in de jaren rond 1920 vertegenwoordigers van de Dada-beweging in Drachten neerstreken en in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw kunstenaars uit de rest van het land (en daarbuiten) in de provincie goedkope werkruimte vonden. Gebrek aan opleidingen en financiële middelen waren er vaak de oorzaak van dat veel kunstenaars buiten de officiële opleidingen om gingen schilderen. Het landschap was een favoriet onderwerp voor deze groep, omdat het volop aanwezig was.

Bij het onderzoek naar kernpunten in de collectie bleek dat de ontwikkelingen in de beeldende kunst van Friesland grotendeels terug te vinden zijn in de collectie. Het accent lag vooral op schilderkunst en werk op papier. Registraties van performances, acties en andere eenmalige kunstuitingen ontbraken nagenoeg volledig, evenals fotografie en video en de collectie bevatte slechts enkele driedimensionale werken. Binnen de collectie vertoonden de werken onderling een groot verschil in kwaliteit. Van de kunstenaars die kwalitatief goed werk maakten, sloot het merendeel aan bij internationale ontwikkelingen. Sommigen mixten elementen uit de Friese context met kenmerken van bijvoorbeeld de Haagse School, of de schilderijstijl van één bepaalde kunstenaar. Een aantal volgde de avant-garde op de voet en probeerde zelf vernieuwend te zijn, maar slechts een enkeling droeg echt bij aan de ontwikkelingen in de eigentijdse kunst. Thijs Rinsema ontwikkelde een geometrisch abstracte stijl onder invloed van Theo van Doesburg, Gerrit Benner vertaalde zijn affiniteit met de CoBrA beweging in oorspronkelijke expressionistische schilderijen, Sjoerd de Vries ontwikkelde een geheel eigen stijl en Harmen Abma kwam via de materieschilderkunst uit bij op reeksen gebaseerde abstracte schilderijen, waarbij hij gebruik maakte van primaire kleuren, wit en zwart. In de collectie waren opvallend veel landschapsschilderijen aanwezig. Maar de meeste kunstenaars beoefenden meerdere thema's of stijlen.

Het verzamel- en aankoopbeleid sinds 1993

Het museum wilde bij het opstellen van haar verzamelbeleid voor Friese kunst, in 1993, geen kunstmatige thematisering aanbrengen in deze brede collectie. Die moest ook in de toekomst een afspiegeling zijn van wat er in Friesland aan kwalitatief goede kunst gemaakt is en wordt. Daarbij was en is het enige belangrijke criterium de artistieke, inhoudelijke en beeldende kwaliteit van het werk. Het aanbrengen van enkele lijnen, gebaseerd op een periodisering binnen de collectie, vormde hierbij een zinnig houvast. De eerste lijn die gevolgd wordt is de groep van Friese kunstenaars die reeds zijn overleden. Hun werk is te relateren aan stromingen en stijlen uit de moderne kunst. De tweede lijn wordt gevormd door

een aantal levende toonaangevende Friese kunstenaars. Zij hebben laten zien dat er een constante kwaliteit in hun werk aanwezig is. De derde lijn is die van de jongere Friese kunstenaars. Op grond van deze verzamellijnen is nu een basiscollectie gevormd.

Werk van overleden en voor de (Friese) kunstgeschiedenis belangrijke kunstenaars

De eerste lijn die het Fries Museum volgt, is kunst uit een periode die achter ons ligt. Het gaat om werk van overleden en voor de (Friese) kunstgeschiedenis belangrijke kunstenaars. Het bevat werk in de sfeer van de Haagse School en de Europese avant-garde bewegingen. De goed verkoopbare stijl van de Haagse School werd door veel Friese schilders 'geleend'. Zij voegden aan het kenmerkende vaalgrijze kleurenpalet Friese onderwerpen toe, zoals voorstellingen van skûtsjes met bruine zeilen tegen een zilverkleurige achtergrond. De belangrijkste onder hen zijn: Egnatius Ydema (1879-1937), Ype Wenning (1879-1959), Ids Wiersma (1879-1959), Johannes Elsinga (1883-1969) en Andries van der Sloot (1884-1955).

Belangrijke stromingen en stijlen die zich in Europa voordeden, werden door Friese kunstenaars gesignaleerd en opgepikt. De uit Drachten afkomstige kunstenaar Thijs Rinsema (1877-1947) ontmoette Theo van Doesburg tijdens WO I. Onder invloed van Van Doesburg ontwikkelde Rinsema een eigen constructivistisch georiënteerde stijl waarin abstractie en figuratie samenkwamen. Jan Mankes (1889-1920), die lange tijd in Friesland woonde, maakte verschillende zelfportretten. Het Fries Museum bezit er enkele, waarin Mankes het 'zuiver geestelijke' probeerde uit te drukken. Dit was een streven dat de Symbolisten zich ten doel stelden.

Piet van der Hem (1885-1961) verbleef langere tijd in Parijs, waar hij er bijna in slaagde een volledig abstracte vorm van schilderen te realiseren. Maar hij kon zich niet losmaken van de figuratie. Van der Hem werd later een specialist in de portretkunst. Dit zijn de belangrijkste redenen voor het Fries Museum om zijn werk te verzamelen. Ook Tjerk Bottema (1882-1940) woonde jaren in Parijs, waar hij in nauw contact stond met de internationale avant-garde. Hij vervormde zijn uitgangspunt, een landschap met koeien, à la Bart van der Leek tot eenvoudige, heldere vlakken. Jeanne Bieruma Oosting (1898-1994) hoort ook thuis in het rijtje kunstenaars dat naar Parijs afreisde. Zij is vooral bekend geworden door haar grafiek, maar het museum bezit ook enkele schilderijen en aquarellen van haar.

Leendert Scheltema (1876-1966) leerde al vroeg Jan Toorop kennen. Toorops impressionistische stijl zien we terug in de landschappen van Scheltema.

Ook expressionistische tendensen zijn te vinden in het werk van aan Friesland gerelateerde kunstenaars, zoals in de

landschappen van Sierd Geertsma (1896-1985) en Germ de Jong (1886-1967). De van oorsprong Friese schilder Tames Oud (1895-1953) verwerkte de invloeden uit zijn Belgische omgeving in zijn schilderijen en tekeningen. Bij hem zien we de kleuren en dikke lijnen van Constant Permeke (1886-1952) terug. Er waren meer Belgen die invloed hadden op Friese kunstenaars, zoals Gustav de Smet op Bouke van der Sloot (1908-1995). Van der Sloot maakte gedurende de jaren '40 echter ook portretten en landschappen die qua stijl te vergelijken waren met het werk van Pyke Koch en Dick Ket. Dit werk verschilde in onderwerp en inhoud totaal van dat van zijn voorbeelden. Het ging Van der Sloot uitsluitend om de nauwkeurige weergave van het landschap.

De belangrijkste Friese schilder uit deze periode is Gerrit Benner (1897-1981). Hij had nauwe contacten met de CoBrA-beweging en met name met Karel Appel. Benner begon vanaf het midden van de jaren '50 van de vorige eeuw in grote, vaak stralende kleurvlakken te schilderen. Zijn geabstraheerde Friese landschappen betekenden een enorme impuls voor de schilderkunst in Friesland. Van alle hierboven genoemde kunstenaars heeft het Fries Museum meerdere werken in de collectie.

Levende toonaangevende Friese kunstenaars

Een tweede tijdvak is de periode die rond 1960 begint. Het is de periode van de huidige toonaangevende Friese kunstenaars, zoals Sjoerd de Vries en Harmen Abma, maar ook van een grote groep 'navolgers' van Gerrit Benner.

In navolging van Benner ontstond in het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw de kunstenaarsgroep 'Yn'e line'. Zij brachten een definitieve breuk met de in Friesland heersende postimpressionistische landschapsschilderkunst teweeg. Een van de belangrijkste schilders van deze groep is Jan Frearks van der Bij (1922). Hij maakt expressionistisch geschilderde landschappen, waarin behalve invloeden van Benner ook die van De Ploeg en CoBrA herkenbaar zijn.

Niet alleen het expressionisme van CoBrA en Benner vond navolging in Friesland, maar ook de realistische schilderstijlen. Pit van Loo (1905-1991) sloot in de jaren zeventig van de vorige eeuw met zijn superrealistische landschappen aan bij het fotorealisme, maar waar deze laatste de foto's direct en natuurgetrouw kopiëren, gebruikte Van Loo slechts delen van zwart-wit foto's om details in te vullen.

Een hoogtepunt uit onze collectie vormen de portretten van schrijvers, burgemeesters en markante figuren uit Friesland die Sjoerd de Vries (1941) vanaf het eind van de jaren zestig van de vorige eeuw maakte. Ze vallen op door de nadruk op karakteristieken in het gezicht en de techniek die De Vries zelf ontwikkelde.

Vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw vormden landschappen het uitgangspunt voor diverse conceptuele

kunstenaars. De landschappen van Willem van Althuis (1926-2006) zijn niet meer als zodanig herkenbaar. Het zijn abstracte voorstellingen van grijze en blauwe vlakken, waar in het midden nog een vage aanduiding van een horizon te zien is. Hij gebruikt het landschap om de werking van kleur en licht te doorgronden.

Harmen Abma (1937-2007) maakt series kleurige schilderijen, waarvan de kleurmenging door rekenkundige reeksen is bepaald. Af en toe keert hij 'terug' naar het landschapsthema om inspiratie op te doen, zoals in zijn nieuwste werken. Ramon van der Werken (1948) heeft het bos als uitgangspunt gekozen voor zijn onderzoek naar de 'chaotische ordening' van de natuur.

Jonge Friese kunstenaars

Het derde tijdvak beslaat de eigen tijd. Hier gaat het om werk van meest jonge eigentijdse kunstenaars en ontwerpers, zoals Alex Kooistra, B.C. Epker, Wynolt Visser, Jantien Jongstra, Claudy Jongstra en een aantal pas afgestudeerde kunstenaars. Deze kunstenaars vormen de voorhoede van de Friese kunst.

Claudy Jongstra speelt bovendien in de Nederlandse hedendaagse kunst een voorhoederol. De andere genoemde kunstenaars zijn erin geslaagd om ook over de provinciegrenzen heen waardering te krijgen.

Evenals bij de andere twee groepen geldt ook bij de hedendaagse kunst dat het belangrijkste aankoopcriterium de kwaliteit van het werk is. Maar meer dan bij de overleden en toonaangevende Friese kunstenaars speelt bij deze groep ook mee de eigen visie die aan het werk ten grondslag ligt en de rol die het werk speelt in de ontwikkeling van het oeuvre. Dit heeft alles te maken met de opvatting dat de kwaliteit van de hedendaagse kunst niet afhankelijk is van het gebied waarin het ontstaat.

Met andere woorden: het Fries Museum koopt werk van kunstenaars die er blij van geven zich te vernieuwen en te ontwikkelen om zo op termijn een representatief overzicht van een oeuvre of de sleutelstukken uit een belangrijke periode te kunnen tonen.

Aankoopbeleid Friese moderne en hedendaagse kunst

Het aankoopbeleid voor de Friese moderne en hedendaagse kunst voor de komende periode gaat voort op de ingeslagen weg. De drie verzamellijnen, de overleden Friese kunstenaars, de levende toonaangevende Friese kunstenaars en jonge Friese kunstenaars, vormen een werkbare onderverdeling van de collectie en bieden alle ruimte voor zinvolle aanvullingen en uitbreidingen.

Dit wil niet zeggen dat het Fries Museum nu geen goed beeld van de Friese kunst kan geven, maar er zijn nog steeds

belangrijke stukken die een wezenlijke bijdrage aan de collectie kunnen leveren.

Binnen de groep van overleden kunstenaars hebben enkele kunstenaars nog steeds onze bijzondere aandacht. Dat geldt met name voor Gerrit Benner. Hoewel het museum inmiddels een behoorlijk aantal werken van Benner in de verzameling heeft, blijven er stukken die een waardevolle aanvulling op de aanwezige werken zouden kunnen vormen. Dit geldt met name voor schilderijen uit de periode rond de jaren vijftig en zeventig van de vorige eeuw. Ook van Jan Mankes zou het museum nog graag meer schilderijen aan zijn collectie toevoegen. Het museum houdt zich dan ook actief op de hoogte van wat er op de kunstmarkt verschijnt. Het museum concentreert zich bij deze groep niet alleen op de aankopen, maar ook op eventuele verzamelaars die hun werk aan het museum in bruikleen willen geven. Wij hebben bijvoorbeeld onlangs een werk van Gerrit Benner van een Utrechtse verzamelaar in langdurig bruikleen gekregen. Uiteraard vindt hier afstemming plaats met onder andere museum Belvédère. Voor de tweede verzamellijn, die van de oudere toonaangevende kunstenaars, geldt ook in de komende tijd dat wij hen blijven volgen en proberen om sleutelstukken te verwerven. Daarbij is wel van belang dat dit werk zich verder ontwikkelt en vernieuwt. Kunstenaars van wie wij de ontwikkelingen volgen zijn Tjibbe Hooghiemstra, Sjoerd de Vries (oudere portretten) en Ramon van der Werken. Maar het ligt ook in de bedoeling om het 'gat' van de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw nader te onderzoeken en eventueel in te vullen. Enkele jaren geleden kocht het museum een representatieve selectie uit het werk van Geert Duintjer. Hij was onder andere in de jaren tachtig van de vorige eeuw in het Fries Museum te zien met enkele performances.

De hedendaagse Friese kunst zal ook in de komende periode worden gevolgd. Het is met name voor deze verzamellijn moeilijk om aankomende talenten in Friesland te vinden, omdat er in deze provincie weinig nieuwe jonge kunstenaars zijn. Hoewel er een popacademie en enkele artistieke opleidingen in het hoger beroepsonderwijs gevolgd kunnen worden, blijven de jongeren maar zelden in de provincie. Een gunstige uitzondering hierop vormen kunstenaars als Alex Kooistra, Elke Uitentuis en Wouter Osterholt en nog enkele anderen. Het Fries Museum probeert ze op te sporen en koopt hun werk eventueel aan. Daartoe informeert het museum zich op verschillende manieren. Van Kunstwurk krijgt het museum een bericht wanneer nieuwe kunstenaars zich bij hen laten inschrijven. Er worden galleries, kunstenaar-sinitiatieven, ateliers en tentoonstellingen bezocht. De Provincie Friesland vat het begrip Friese kunst op als kunst die gemaakt wordt in Friesland door in Friesland wonende kunstenaars. In de afgelopen jaren was de Provincie Friesland bereid om incidenteel akkoord te gaan met aankopen van oorspronkelijk Friese kunstenaars, die niet

langer in de provincie woonachtig zijn. Zo kon de kunstmatige scheiding tussen Friese en niet-Friese kunstenaars in de collecties worden overbrugd. Zo is werk aangekocht van Marnix Goossens, A.P.Komen/Karen Murphy, Robert Zandvliet en Christien Meindertsma.

Bijlage 5.6 **Moderne grafiek**

In 1996 werd de bestaande verzameling uitgebreid met het bruikleen van de collectie van de particuliere verzamelaars Knecht-Drenth. Het betreft een schenking aan de Provincie Friesland onder voorwaarde dat de provincie het in bruikleen geeft aan het Fries Museum. Aan dit bruikleen is een aankoopfonds gekoppeld waaruit elk jaar, afhankelijk van de aandelenmarkt en rentestanden, een bedrag voor de aankoop van grafiek beschikbaar komt.

De verzameling bestaat uit ongeveer 4.250 bladen. Het echtpaar probeerde een overzicht aan te leggen van de belangrijkste grafische kunstenaars in de landen in Europa. Met de verwerving van deze verzameling is beoogd om de kunsthistorische ontwikkelingen in Europa in de 20ste eeuw te kunnen tonen. Het bleek moeilijk om een verbinding te leggen tussen de gestaag groeiende collectie moderne kunst en de grafiek in de collectie Knecht-Drenth. Als schakel tussen deze beide collecties is in 1998 met de aankoopgelden uit het fonds Knecht-Drenth de collectie Brattinga gekocht. Het betreft de verzameling van steendrukker Rento Brattinga. Van ieder blad dat hij drukte en nog zal drukken, wordt een exemplaar aan de collectie toegevoegd. De verzameling bestaat momenteel uit ongeveer 2.000 bladen van Nederlandse kunstenaars, zoals Erik Andriessse, Ko Aarts, Carel Visser, Bas Meerman. Door deze aankoop bezit het Fries Museum het bijna complete grafische oeuvre van onder andere Fons Haagsmans, Roy Villevoeye en Armando. De collectie groeit nog steeds. Met deze laatste aankoop had het Fries Museum weliswaar de beschikking over een enorme collectie, maar in de praktijk bleef de grafiek tamelijk onzichtbaar. In 2001 is als doelstelling en ambitie geformuleerd dat de collectie hedendaagse grafiek van het Fries Museum een flankerende functie moet krijgen ten opzichte van het vigerende tentoonstellingsbeleid en aankoopbeleid van het Fries Museum op het gebied van de hedendaagse beeldende kunst.

Met de grafiek kan het museum de internationale context van de hedendaagse kunst tonen. Om de ambitie van een internationale context te realiseren is er in 2002 voor gekozen om enkele zwaarwegende lacunes op te vullen. Van 2002 tot 2005 is een klein, maar representatief overzicht van drie belangrijke kunstenaars aangelegd, die voor verschillende opvattingen in de beeldende kunst staan.

Er is gekozen voor drie algemene categorieën. In de eerste categorie ligt het zwaartepunt op de wederzijdse invloe-

den tussen schilderkunst en fotografie. Als wegbereider is Gerhard Richter belangrijk. Gerhard Richter (Dresden, 1932) kan zonder meer beschouwd worden als één van de grootste en meest invloedrijke schilders van de tweede helft van de twintigste eeuw.

In de tweede categorie ligt het accent op de tekenkunst, waarin het persoonlijke handschrift in dienst staat van een conceptuele basishouding en de persoonlijke ervaring en geschiedenis van de kunstenaar. Hiervoor is Louise Bourgeois (Parijs, 1911) uitgekozen. Door haar aandacht voor het lichamelijke, haar anti-formalistische verwerking van ongebruikelijke materialen als latex en haar extreme en vaak pijnlijk scherpe waarnemingsvermogen voor onverwerkt psychisch materiaal, is ze het lichtend voorbeeld geworden voor veel vrouwelijke kunstenaars.

In de derde categorie staat de omgang met de media (film, televisie en fotografie) centraal en het vermogen om verhalende kunst te maken. Als voorloper wordt hier John Baldessari uitgelicht. John Baldessari (National City, 1931) geldt als één van de wegbereiders van de conceptuele kunst en wordt algemeen gezien als aartsvader van de hedendaagse fotocollage. Zijn open en bijna wetenschappelijke houding (vergelijkbaar met Richter) en zijn kritiek op zijn eigen generatie heeft hem tot een groot en invloedrijk leraar gemaakt.

De gekozen kunstenaars, Richter, Bourgeois en Baldessari, vertegenwoordigen niet alleen een formele categorie. Ze vertegenwoordigen ook een artistieke houding, die aan de basis ligt van veel hedendaagse kunstenaars, onder andere van kunstenaars die het Fries Museum verzamelt.

In 2007 is geconstateerd dat de collectie Knecht-Drenth nog steeds niet aan de 'eisen van deze tijd' beantwoordt; eisen die in principe samenvallen met de voorwaarden van onze mediacultuur. Deze cultuur wordt in hoge mate bepaald door "The return of the real" om Hal Fosters gelijknamige boek uit 1996 te parafaseren. De werkelijkheid van de multiple in de vorm van ready-mades, of in de vorm van handmatig geproduceerde driedimensionale objecten in oplage, en de werkelijkheid van de foto en het fotografische, verwijzen niet alleen naar de genoemde mediacultuur, maar zijn ook in staat deze alledaagse realiteit te ontrafelen en te ontleden. De ingeslagen weg met aankopen van Richter, Baldessari, Bourgeois, en de gerealiseerde tentoonstellingen van Ana Mendieta en Ross Birrel die in hoofdzaak over de sociale werkelijkheid van de kunst en de kunstenaar gingen, blijven wij in de komende periode volgen.

Bijlage 5.7 Tentoonstellingen 2013

Moderne en hedendaagse kunst en design

Ferhaal fan Fryslân

13 september 2013 tot 1 januari 2015

De verrassende kennismaking met Friesland en de Friezen. Hoe is Friesland ontstaan en wat is typisch Fries? Ontdek hoe dichters, kunstenaars, zangers en filmmakers Friesland door de jaren heen in beeld hebben gebracht.

Horizonnen, kunst in een veranderend Friesland

13 september 2013 tot 5 januari 2014

De derde verdieping van het nieuwe museum krijgt daglicht door het dak, prachtig voor moderne en hedendaagse kunst. De tentoonstelling Horizonnen laat aan de hand van kunst zien hoe mensen hun horizon steeds willen verbreden. Letterlijk, maar ook in mentaal opzicht. Een reis door Friesland aan de hand van schilderijen, foto's, installaties en videowerken.

Om mekaar in Dokkum

13 september 2013 tot 13 september 2015

Striptekenaar Guido van Driel (1962) maakte voor het gemeentehuis van Dongeradeel de gevelversiering en een stripboek. Hij onderzoekt de identiteit van de streek. Centraal staan een Dokkumer crimineel uit Amsterdam en een asielzoeker.

Dorp achter tralies

13 september 2013 tot 13 september 2015

Dieven, drugshandelaars en moordenaars. In de gevangenis van Leeuwarden zitten 248 mannen voor de meest uiteenlopende delicten. Fotografie Trytsje Nauta (1981) portretteerde een aantal gevangenen in De Marwei voor het boek 'Dorp achter tralies' van schrijver Auke Zeldenrust.

Weest geen knecht der mensen

13 september 2013 tot 13 september 2015

Het kunstenaarsduo Osterholt & Uitentuis reisde in het kader van Horizonnen af naar Paraguay. Daar bestudeerden zij de gespannen verhouding tussen de mennonieten (een geloofsrichting die oorspronkelijk uit Friesland komt) en de inheemse Ayoreo indianen. Het leverde een kunstwerk op voor het Fries Museum.

Vilt in gebouwen

13 september 2013 tot 13 september 2015

Claudy Jongstra krijgt wereldwijd opdrachten voor haar wandkleden. Vaak op prestigieuze locaties zoals het Cats-huis, de Barnes Foundation (Philadelphia) en Queen Mary University (Londen). Naast foto's van deze opdrachten, kan

de bezoeker een cilindervormige installatie betreden en ervaren hoe het is om door vilt omgeven te worden.

Abe Bonnema in Hurdegaryp

13 september 2013 tot 13 september 2015

Bij Abe Bonnema denkt iedereen meteen aan zijn grote gebouwen zoals de Achmea-toren in Leeuwarden en het Nationale Nederlanden gebouw in Rotterdam. Maar wie Abe werkelijk wil begrijpen kijkt naar zijn huis en kantoor. Een ontwerp uit 1961, de tijd waarin alles nog maakbaar leek.

Ante

13 september 2013 tot 13 september 2015

Samen op de schoolfoto. Een spannend moment. Martine Stig (1972) keek stiekem mee en fotografeerde tieners die op de schoolfoto gingen. Puur en echt. In Rusland en China, maar ook gewoon in Friesland. te zien is hoe jongeren waar ook ter wereld allemaal dromen van de dingen die komen.

De Hindelooper kamer

13 september 2013 tot 13 september 2015

De Hindelooper kamer is een fenomeen. De unieke Hindelooper wooncultuur trekt al eeuwenlang belangstelling uit binnen- en buitenland. De spraakmakende Duitse multimedial kunstenaar John Bock (1965) liet zich inspireren door de Hindelooper kamer. Hij fantaseert over een liefdesgeschiedenis die totaal uit de hand loopt ... 16+

Oer-Fries design

13 september 2013 tot 13 september 2015

De bewoners van de Friese terpen maken omstreeks het jaar nul een nieuw soort aardewerk met opvallende strepen rond de hals. Met het streepbandaardewerk onderscheiden de Friezen zich voor het eerst van hun burenen. De streepbandpot is dus het allereerste Friese ding. Striptekenaar Joost Swarte vertelt het verhaal.

Overige tentoonstellingen

Fries Verzetsmuseum

13 september 2013 tot 1 januari 2015

Het Fries Verzetsmuseum is onderdeel van het Fries Museum. Ontmoeting met de bewoners van Friesland in de jaren 1940-1945. Friezen en niet-Friezen vertellen hoe zij de oorlog op het platteland in Friesland beleefden. Verzet en vervolging, maar geen hongerwinter. Wel vluchtelingen en mensen die van heinde en verre melk en voedsel kwamen halen.

Oud geld, ons kent ons in de gouden eeuw

13 september 2013 tot 30 augustus 2015

De Gouden Eeuw is hot! Niet alleen in Holland, maar ook in Friesland. Na Holland was Friesland in de 17de eeuw de rijk-

ste provincie van de Republiek. De tentoonstelling Oud Geld laat zien wie er in Friesland de lakens uitdeelde: de 'Quote 500' van de Gouden Eeuw. Cultuur en economie werden bepaald door een 'old boys network' van zeer welvarende kooplieden, bestuurders en adel.

Friese topstukken

13 september 2013 tot 13 september 2014

Welke voorwerpen, personen of tradities zijn typisch Fries? In de presentatie Friese Topstukken is te zien wat de oprichters van het Fries Museum in 1853 typisch Fries vonden en hoe 'de man in de straat' daar anderhalve eeuw later over denkt. Een wereld van verschil.

Muse

13 september 2013 tot 13 september 2015

Tweehonderd amateurkunstenaars streden bij Omrop Fryslân om de titel Beste Amateurkunstenaar van Friesland 2013. Winnares Petra Weijzenfeld kreeg als beloning een expositie in het Fries Museum.

Mata Hari

13 september 2013 tot 13 september 2015

Hoe is het mogelijk dat Grietje Zelle uit Leeuwarden als spionne sterft door de kogels van een Frans vuurpeloton, midden in de Eerste Wereldoorlog? Het verhaal van Mata Hari gaat over de mysterieuze danseres met haar fascinerende schoonheid. Blader door haar plakboeken, lees haar brieven en sta even stil bij haar exclusieve hoofdtooi.

De Dijk

13 september 2013 tot 13 september 2015

Terpen, dijken en polders zijn de tastbare bewijzen van de strijd tegen het water. Maar Friesland is nog steeds niet af. De bodem daalt, de zeespiegel stijgt. Hoe lossen we dat op? Een kennismaking met 2.000 jaar watermanagement, interactieve strijd met de paalworm en droog houden van Friesland.

Frysk

13 september 2013 tot 13 september 2015

De Friese taal speelt een belangrijke rol in de Friese cultuur. De presentatie Frysk biedt Friese taal, een selectie Friestalige muziek, een minicursus Fries en de Friese dichters die meededen aan Operaesje Fers.

Bijlage 5.8

Aanwinsten moderne en hedendaagse kunst 2013

In deze aanwinstenlijst wordt als 'tussenstand' slechts een deel van de aanwinsten vermeld. De reden daarvoor is dat de verwervingsprocedure voor een groot aantal werken formeel nog niet was afgerond, op het moment dat deze tekst werd opgesteld.

Gekocht met gelden van de Bank Giro Loterij

(Aankoop in het kader van het TV programma MUSE dat het museum maakte i.s.m. Omrop Fryslân, 2013)

Tryntsje Nauta

'Oranjekoeken', 2012/2013

9 kleurenfoto's van oranjekoeken van

Bakkerij de Jong – Nes Ameland

Banetbakkerij Nijstad – Leeuwarden

De Haan's Bakkerij – Sneek

Bakkerij Gosse Tjoelker – Drachten

Bakkerij Friso – Bitgumermole

Bakkerij Plat – Minnertsga

Bakkerij Keuning – Workum

Bakkerij de Schiffart – Tzum

Bakkerij Boonstra – Akkrum

handafdruk C print

100 x 100 cm

Editie 1/2

Gekocht met gelden van het Mondriaan Fonds

Ksenia Galiaeva

'Zonder Titel', 2013

analoge kleurenfoto

55 x 78 cm

editie 1/3

Thijs Jansen

'Nederland', 2010

olieverf op doek

30 x 40 cm.

Wouter Osterholt en Elke Uitentuis

'Weest geen Knecht der Menschen', 2013

installatie bestaande uit:

2 films op DVD

1 ingelijste foto

1 wandkleed (Ayoreo textiel) en

1 begeleidend boekje

Imogen Stidworthy
'Scan', 2011
HD video, 3D laser navigatie sequentie
4:22 min
editie 1/5

Gekocht met gelden van de Provincie Fryslân

Jantien Jongsma
'Sint Jacobiparochie', 2012
mixed media op papier
133,5 x 173,5 cm

Pedro Bakker
'Re-enactment, 4 juni 1970', 2013
kleurpotlood op papier
125 x 19 cm

Gekocht met gelden uit het Knecht-Drenth Fonds

Aafke Bennema
'Zonder titel', 2007
lino
65 x 50 cm
editie 55

Roni Horn
'Untitled', 1994
offset lithografie op papier
50 x 40 cm
editie 4/35

Roni Horn
'Untitled' (to Nest), 2001
inkjet print op papier
40 x 61 cm
editie 100

Hans Waanders
'Water, 110 Pogingen', 1995
stempeltechniek op papier
52 x 65 cm
editie 1/15

José Witteveen
'The Pope'(Obama), 2011
ets op papier
88 x 37 cm.
editie 1/3

Imogen Stidworthy

'Scan' ,2011

HD video, 3 D laser navigatie sequentie

4:22 min

Editie 1/5

Aangekocht met gelden van het Mondriaan Fonds.

Algemeen gesproken gaat het werk van Imogen Stidworthy (Londen, 1963) over plaatsbepaling. Waardoor kunnen we zeggen wie we zijn en waar we zijn. Haar belangrijkste instrument hierbij is geluid, taal of dialect. Door iemands dialect kunnen we bijvoorbeeld bepalen waar iemand vandaan komt. De taal maakt deel uit van iemands identiteit. Imogen Stidworthy verkent in haar installaties, audiowerken en films niet alleen de fysieke en sociale dimensies van taal en stem, ze maakt ook dankbaar gebruik van technische hulpmiddelen. Zo wordt in 'Scan' een deel van de zichtbare wereld opgenomen met een sonarapparaat. We zien niet alleen de echo van een reusachtige boom en een deel van een straat, maar ook de achterkant van deze boom. Het is een letterlijk en figuurlijk een vrije en bevrijdende interpretatie van een landschap door middel van geluid. De wereld wordt afgetast en in kaart gebracht met iets wat in principe onzichtbaar is. Het is de vertaling van iets zichtbaars in iets hoorbaars. 'Scan' is een even abstracte als geheimzinnige interpretatie van de wereld, die een nieuwe dimensie van de werkelijkheid blootlegt. Omdat dit werk zowel over taal als over landschap gaat, sluit het naadloos aan op de verzamelthema'.

Colofon

Tekst

Fries Museum & Marian Hulshof
www.friesmuseum.nl

Redactie

Marian Hulshof
www.marianhulshof.nl

Opmaak

Richard Bos, grafische vormgeving
www.richardbos.nl

Fries Museum
Postbus 1239
8900 CE Leeuwarden
www.friesmuseum.nl

